

Ιωάννης Α. Σεϊμένης • Κωνσταντίνος Ν. Σεΐτης

Η ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Στέργιος Μπαμπανάσης • Πάρις Αρνόπουλος

Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών

ISBN 978-960-456-283-1

© Copyright 2011, Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Ι. Α. Σεϊμένης, Κ. Ν. Σεϊτής

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Φωτοστοιχειοθεσία

Π. ΖΗΤΗ & Σια ΟΕ

Εκτύπωση

18ο χλμ Θεσ/νίκης-Περαίας

Βιβλιοδεσία

Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19

Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229 • e-mail: info@ziti.gr

www.ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ - ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310.203.720, Fax: 2310.211.305 • e-mail: sales@ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ - ΕΝΩΣΗ ΕΚΔΟΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ:

Στοά του Βιβλίου (Πεσμαζόγλου 5), 105 64 Αθήνα • Τηλ.-Fax: 210.3211.097

ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΘΗΝΩΝ - ΠΩΛΗΣΗ ΧΟΝΔΡΙΚΗ:

Ασκληπιού 60, 114 71 Αθήνα

Τηλ.-Fax: 210.3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr

Πρόλογος

Τα θέματα της Μεσογείου και των Μεσογειακών Χωρών αποτελούν το κατεξοχήν αντικείμενο των ερευνών του Ιδρύματος Μεσογειακών Μελετών. Έχουμε θέσει τη Μεσόγειο στο επίκεντρο των ερευνών μας λόγω της μεγάλης σημασίας που έχει για την Ελλάδα και για ολόκληρο τον κόσμο. Η Μεσόγειος παίζει τεράστιο ρόλο στην παγκόσμια οικονομία ως χώρος συνάντησης τριών ηπείρων –της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής– και ως συνδετικός κρίκος τριών θαλασσών: του Ατλαντικού Ωκεανού μέσω Γιβραλτάρ, του Ειρηνικού Ωκεανού μέσω Διώρυγας του Σουέζ και της Μαύρης Θάλασσας μέσω Δαρδανελίων και Βοσπόρου. Αποτελεί τη γενέτειρα και το σταυροδρόμι μεγάλων πολιτισμών και θρησκειών που επηρέασαν την εξέλιξη της Ευρώπης και ολόκληρης της ανθρωπότητας. Η περιοχή της Μεσογείου αποτέλεσε το κέντρο της παγκόσμιας ιστορίας για πολλούς αιώνες. Αλλά και στη σύγχρονη εποχή παίζει σπουδαίο γεωπολιτικό, οικονομικό, πολιτικό και πολιτισμικό ρόλο.

Η Ελλάδα είναι μια τυπική μεσογειακή χώρα. Οι ελληνικές ακτές έχουν το μεγαλύτερο ανάπλυγμα στη Μεσόγειο με συνολικό μήκος 15.000 χλμ. περίπου. Από αυτά τα 11.000 χλμ. ανήκουν στα ελληνικά νησιά και τα υπόλοιπα 4.000 χλμ. στον ηπειρωτικό κορμό της. Η νησιωτική Ελλάδα καταλαμβάνει ένα μεγάλο μέρος της Μεσογείου με 25.042 τετ. χλμ. (το 19% της έκτασής της) και αποτελείται από το Αιγαίο και το Ιόνιο Πέλαγος. Το Αρχιπέλαγος του Αιγαίου απλώνεται ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία και αποτελεί το εκτενέστερο νησιωτικό σύμπλεγμα της Ευρώπης με 1.000 περίπου νησιά και νησίδες. Το Ιόνιο Πέλαγος απλώνεται ανάμεσα στις ακτές της Δυτικής Ελλάδας και της Νότιας Ιταλίας και περιλαμβάνει τα Επτάνησα και πολλά μικρότερα νησιά. Ο Αρχαίος Ελληνικός Πολιτισμός επηρεάστηκε από άλλους μεσογειακούς πολιτισμούς και αποτέλεσε το λίκνο του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού και γενικότερα του Δυτικού Πολιτισμού. Η Μεσόγειος παίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της Ελλάδας. Δύο από τους σημαντικότερους και δυναμικότερους τομείς της Ελληνικής Οικονομίας –η ναυτιλία και τουρισμός– και πολλοί άλλοι κλάδοι της συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τη Μεσόγειο Θάλασσα. Καθοριστικό ρόλο παίζει η Μεσόγειος και στη γεωπολιτική θέση της Ελλάδας ως γέφυρας μεταξύ τριών ηπείρων. Επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο ζωής και διατροφής με το μεσογειακό διαιτολόγιο.

Πολλά από τα 85 ερευνητικά προγράμματα που έχει υλοποιήσει, τα 53 βιβλία που έχει εκδώσει και τις δεκάδες επιστημονικές εκδηλώσεις που έχει διοργανώσει το Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με θέματα που αφορούν τη Μεσόγειο και τις μεσογειακές χώρες. Αναφέρω ενδεικτικά ορισμένα από τα βιβλία:

Στέργιος Μπαμπανάσης: *Ιδιομορφίες της ανάπτυξης στη Νότια Ευρώπη*

Βασίλης Νότης: *Εκβιομηχάνιση και οικονομική ανάπτυξη στην Τουρκία και συγκρίσεις με την Ελλάδα*

Βαγγέλης Κουφουδάκης, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης και Κωνσταντίνος Σωτηρέλης: *Η πολιτική των υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο. Πολιτικές και στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*

Γιώργος Χάλαρης: *Η διαδικασία αστικοποίησης στις Μεσογειακές Αραβικές Χώρες. Η περίπτωση της Τυνησίας*

Μανώλης Ξανθάκης, Παναγιώτης Αλεξάκης και Κωνσταντίνος Χριστόπουλος: *Οι Αραβικές Χώρες: Διερεύνηση των οικονομιών και των σχέσεών τους με την Ελλάδα*

Χρήστος Ροζάκης: *Σε αναζήτηση του χαμένου χρόνου: Το δίκαιο της Υφαλοκρηπίδας στην απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου για τη Λιβύη – Μάλτα*

Χαράλαμπος Τσαρδανίδης: *Βιβλιογραφικός Οδηγός για την Τουρκία*

Πάρις Αρνόπουλος: *Mediterranean 2000 – A Systematic Study of the Regional Prospects in a Global Perspective*

Παύλος Χιδίρογλου: *Characteristic Features of Turkey's Diplomatic Attitude Towards Greece*

Κοινωνικές τάξεις, κοινωνική αλλαγή και οικονομική ανάπτυξη στη Μεσόγειο

Οι διαστάσεις των Ελληνοτουρκικών σχέσεων, Αιγαίο – Κύπρος

Γιώργος Τενεκίδης: *Οι νομικές διαστάσεις του Κυπριακού*

Αλέξης Ηρακλείδης: *Η Αραβοϊσραηλινή αντιπαράθεση. Η προβληματική της ειρηνικής επίλυσης*

Παναγιώτης Γρηγορίου: *Το νομικό σύστημα προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος στη Μεσόγειο κατά της ρύπανσης*

Edward Ziegenhagen και Κλεομένης Κουτσούκης: *Political Conflict in Southern Europe, Regulation, Regression and Morphogenesis*

Στέφανος Πεσμαζόγλου: *Ευρώπη – Τουρκία. Τόμος Α', Β'*

Ναπολέων Μαραβέγιας (επιμέλεια): *Η μεσογειακή γεωργία στη δίνη της παγκοσμιοποίησης*

Το παρόν βιβλίο είναι αποτέλεσμα της ερευνητικής συνεργασίας του Καθηγητή του Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου Γιάννη Σεϊμένη με τον ερευνητή Κώστα Σεϊτή και εκπονήθηκε με την επιστημονική επίβλεψη του Ομότιμου Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αιγαίου Στέργιου Μπαμπανάση και του Ομότιμου Καθηγητή του Concordia University του Καναδά Πάρι Αρνόπουλου.

Το βιβλίο αναλύει τα δεδομένα και τις εξελίξεις της περιοχής της Μεσογείου στις δεκαετίες του 1990 και 2000 και διατυπώνει ορισμένες προβλέψεις για τη δεκαετία του 2010. Πέρα από τις εσωτερικές εξελίξεις, εστιάζεται στις διεθνείς σχέσεις, με ιδιαίτερη έμφαση στις σχέσεις Ευρώπης και Μεσογείου, στις πολιτικές του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ για τη Μεσόγειο. Έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον ορισμένες διαπιστώσεις, συμπεράσματα και προβλέψεις.

Η Μεσόγειος συγκεντρώνει σημαντικό μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού με τάση ενίσχυσης του δημογραφικού μεριδίου της στο μέλλον: ο πληθυσμός της ως το 2020 θα αυξηθεί στις 838.719.000 άτομα, δηλαδή στο 10,79% του παγκόσμιου πληθυσμού, με την αύξηση να προέρχεται κυρίως από τις χώρες της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Το ποσοστό αυτό είναι μεγαλύτερο από το συνολικό ποσοστό της Ευρώπης (7%) που παρουσιάζει φθίνουσα τάση.

Η περιοχή της Μεσογείου είναι ο μεγαλύτερος τουριστικός προορισμός του κόσμου με μερίδιο πάνω από το 1/4 του παγκόσμιου τουρισμού. Το 2007, για παράδειγμα, προσέλκυσε το 26,6% των τουριστών και εισέπραξε το 24,6% των τουριστικών εσόδων παγκοσμίως. Στο μέλλον

προβλέπεται να διατηρήσει και να ενισχύσει τον ηγετικό της ρόλο στον παγκόσμιο τουρισμό, ιδιαίτερα αν εμποδώσει την πολιτική και οικονομική σταθερότητα και αναπτύξει τις τουριστικές υποδομές.

Το μέλλον του τουρισμού και γενικότερα της οικονομίας και της θέσης της Μεσογείου στον κόσμο θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την επίλυση ή μη επίλυση της Αραβοϊσραηλινής διένεξης, του κυπριακού προβλήματος, της διένεξης για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν και των άλλων επίμαχων προβλημάτων της Μεσογείου, της Μέσης Ανατολής και της Μαύρης Θάλασσας.

Η Μεσόγειος παίζει καθοριστικό ρόλο στην παγκόσμια οικονομία, το διεθνές εμπόριο και τη ναυτιλία που μεταφέρει πάνω από τα 4/5 των αγαθών που διακινούνται σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι χαρακτηριστικό από αυτή την άποψη ότι περίπου 3.000 πλοία διαπλέουν καθημερινά τη Λεκάνη της Μεσογείου μεταφέροντας πετρέλαιο και φυσικό αέριο, καλύπτοντας το 65% του απαιτούμενου όγκου των ενεργειακών αναγκών της Ευρώπης και της Δύσης. Ο ρόλος αυτός της Μεσογείου προβλέπεται να ενισχυθεί στο μέλλον με την αύξηση του διεθνούς εμπορίου, τις αυξανόμενες ενεργειακές ανάγκες, την ανακάλυψη και εκμετάλλευση νέων κοιτασμάτων φυσικού αερίου και πετρελαίου στη Μεσόγειο και την κατασκευή νέων αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της περιοχής της Μεσογείου είναι το αναπτυξιακό χάσμα που υπάρχει μεταξύ των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και των περισσότερο αναπτυγμένων χωρών της Βορειοδυτικής Μεσογείου. Η υπανάπτυξη των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης εκδηλώνεται σε πολλούς τομείς: στην οικονομία, την τεχνολογία, στην εκπαίδευση, τη δημόσια διοίκηση και το χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Είναι αποτέλεσμα της αποικιοκρατίας, των άνισων ανταλλαγών, του εγκλωβισμού αυτών των χωρών σε απαρχαιωμένες μορφές οργάνωσης της κοινωνίας, στην έλλειψη μεταρρυθμίσεων για τον εκσυγχρονισμό των κοινωνικών και πολιτικών δομών, της οικονομίας και της τεχνολογίας. Η ανάπτυξη αυτών των χωρών και η γεφύρωση του αναπτυξιακού χάσματος μπορεί να επιτευχθεί κυρίως με την αξιοποίηση των εγχωρίων οικονομικών και φυσικών πόρων. Στην προσπάθεια αυτή μπορεί να συμβάλει η διεθνής συνεργασία με τη δημιουργία ενός δικαιότερου παγκόσμιου οικονομικού συστήματος και την αναπτυξιακή βοήθεια των αναπτυγμένων χωρών.

Στο βιβλίο παρουσιάζονται με λεπτομέρειες οι πρωτοβουλίες της διεθνούς κοινότητας για την ανάπτυξη της συνεργασίας με τη Μεσόγειο και τις μεσογειακές χώρες: οι πολιτικές και οι στρατηγικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Μεσόγειο, η Διαδικασία της Βαρκελώνης, η Ευρω-Μεσογειακή Χάρτα, η Ευρωπαϊκή Κοινή Πολιτική για τη Μεσόγειο, η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας και η εφαρμογή της στο Μεσογειακό χώρο, η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτνίασης, η σχέση της Μαύρης Θάλασσας και της Κεντρικής Ασίας με τη Μεσόγειο, οι πολιτικές του NATO και των ΗΠΑ για τη Μεσόγειο. Οι προοπτικές ανάπτυξης της Μεσογείου στο μέλλον μπορεί να γίνουν ευνοϊκότερες με την προώθηση των σύγχρονων μορφών σταθερής διεθνούς συνεργασίας: της ολοκλήρωσης της Μεσογειακής Ζώνης Ελεύθερου Εμπορίου, της ανάπτυξης της Ευρωμεσογειακής Ενεργειακής Κοινότητας με την αξιοποίηση των πηγών πετρελαίου, φυσικού αερίου και της ηλιακής ενέργειας της Μεσογείου και της Σαχάρας καθώς και με την υλοποίηση του σχεδίου δημιουργίας της Ένωσης για τη Μεσόγειο.

Το μέλλον της Μεσογείου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Η εντεινόμενη ρύπανση της Μεσογείου δημιουργεί δυσοίωνες προοπτικές. Ο αείμνηστος Ακαδημαϊκός Παύλος Σακελλαρίδης και διάφοροι μελλοντολόγοι διατυπώνουν τις πιο

απαισιόδοξες εκτιμήσεις μιλώντας για «επερχόμενο θάνατο της Μεσογείου». Ο Ιταλός υπουργός Περιβάλλοντος Αλφόνσο Πεκοράρο Σκάνιο εκτιμά ότι: «Ολόκληρη η Μεσόγειος πρέπει να κηρυχθεί σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Σε διαφορετική περίπτωση κινδυνεύει να γίνει σαν τη Μαύρη Θάλασσα όπου σε βάθος 150 μέτρων δεν υπάρχει ίχνος ζωής». (Τα Νέα, 12.9.2007). Οι συνέπειες μιας τέτοιας εξέλιξης θα είναι καταστροφικές για την οικονομία, τον τουρισμό και την επιβίωση των λαών της Μεσογείου. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η προστασία του θαλάσσιου και χερσαίου περιβάλλοντος της Μεσογείου πρέπει να αποτελέσει στρατηγικό στόχο προτεραιότητας. Η επίτευξη αυτού του στόχου προϋποθέτει τη στενότερη συνεργασία των μεσογειακών χωρών και της διεθνούς κοινότητας. Αναφέρουμε ενδεικτικά ορισμένα μέτρα που μπορούν να συμβάλλουν στην εξάλειψη των αιτιών ρύπανσης και στην προστασία του μεσογειακού περιβάλλοντος:

- περιορισμός και εξάλειψη της ρύπανσης που προκαλούν τα 75 περίπου ποτάμια και τα μολυσμένα νερά της Μαύρης Θάλασσας που χύνονται στη Μεσόγειο,
- απομάκρυνση από τις παραλίες της Μεσογείου των ρυπογόνων βιομηχανικών, γεωργικών και άλλων δραστηριοτήτων,
- απαγόρευση ρίψης στη Μεσόγειο αποβλήτων και απορριμμάτων πλοίων,
- βιολογικός καθαρισμός των αποβλήτων και λυμάτων των οικισμών και ξενοδοχείων που έχουν εγκατασταθεί στις παραλίες της Μεσογείου,
- ορθολογικότερη αξιοποίηση της Μεσογείου για τουριστικούς σκοπούς και άλλες ρυπογόνες δραστηριότητες,
- μείωση της πληθυσμιακής πίεσης που αυξάνεται στη Μεσόγειο με εκθετικούς ρυθμούς τις τελευταίες δεκαετίες.

Το βιβλίο περιλαμβάνει πολλές συστηματοποιημένες πληροφορίες για την κατάσταση και τις εξελίξεις στην περιοχή της Μεσογείου και στις μεσογειακές χώρες. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εγχειρίδιο για τους φοιτητές που ασχολούνται με Μεσογειακές Σπουδές. Μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για νέους προβληματισμούς και έρευνες γύρω από τα επίμαχα προβλήματα της Μεσογείου και της εξωτερικής πολιτικής.

Οι εξεγέρσεις των λαών των Αραβικών Χωρών που ξέσπασαν στις αρχές του 2011 υπογραμμίζουν την επικαιρότητα του βιβλίου, το οποίο συμβάλλει στην ερμηνεία και την καλύτερη κατανόηση των νέων εξελίξεων στη Μεσόγειο και μπορεί να φανεί χρήσιμο και για το ευρύτερο αναγνωστικό κοινό που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα μεσογειακά θέματα.

Το Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών ευχαριστεί θερμά το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο για την ευγενική του συμβολή στην ερευνητική αυτή προσπάθεια.

Ομότιμος Καθηγητής Στέργιος Μπαμπανάσης
Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ιδρύματος Μεσογειακών Μελετών

Περιεχόμενα

Πρόλογος του Στέργιου Μπαμπανάση	3
Πίνακες, διαγράμματα και χάρτες	11
Συνοπτομογραφίες	15
Εισαγωγή	17

Κεφάλαιο πρώτο.

Βασικά δεδομένα και χαρακτηριστικά των μεσογειακών χωρών

1.1 Η σύνθεση του πληθυσμού των χωρών γύρω από τη λεκάνη της Μεσογείου	19
1.2 Το ΑΕΠ των χωρών της Μεσογείου και η κατανομή του ανά τομέα παραγωγής	20
1.3 Εξαγωγές-εισαγωγές της ΕΕ από και προς τη Β. Αφρική και τη Ν.Α. Ασία	23
1.4 Η επίδραση της ανάπτυξης της Ζώνης Ελεύθερου Εμπορίου στην περιοχή της Μεσογείου	30
1.5 Οι ξένες άμεσες επενδύσεις στην περιοχή της Μεσογείου	36
1.6 Ο ρόλος της ναυτιλίας και η σημασία της Μεσογείου	38
1.7 Πληθωρισμός	40
1.8 Ανεργία	40
1.9 Το ζήτημα της μετανάστευσης στην περιοχή της Μεσογείου	43
1.10 Η τουριστική δραστηριότητα στη Μεσόγειο	47
1.11 Τα οικολογικά χαρακτηριστικά, η βιοποικιλότητα της Μεσογείου και τα περιβαλλοντικά ζητήματα της περιοχής	50
1.12 Η οικονομική κρίση του 2008	57

Κεφάλαιο δεύτερο.

Οι μεσογειακές χώρες της Ευρώπης, της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής

2.1 Οι μεσογειακές χώρες της Ευρώπης	59
2.1.1 Οι μεσογειακές χώρες κράτη-μέλη της ΕΕ	59
2.1.1.1 Γαλλία	59
2.1.1.2 Ελλάδα	61
2.1.1.3 Ισπανία	64
2.1.1.4 Ιταλία	65
2.1.1.5 Πορτογαλία	67

2.1.1.6 Σλοβενία	70
2.1.2 Οι λοιπές βαλκανικές μεσογειακές χώρες	70
2.1.2.1 Αλβανία	71
2.1.2.2 Βοσνία-Ερζεγοβίνη	72
2.1.2.3 Κροατία	73
2.1.2.4 Μαυροβούνιο	73
2.2 Οι χώρες του Μάγκρεμπ (Maghreb)	74
2.2.1 Αλγερία	75
2.2.2 Λιβύη	77
2.2.3 Μαρόκο	80
2.2.4 Τυνησία	83
2.3 Η περιοχή του Μάσρεκ (Mashreq ή Mashriq)	84
2.3.1 Αίγυπτος	84
2.3.2 Λίβανος	89
2.3.3 Παλαιστινιακή Αρχή και Ισραήλ	90
2.3.4 Συρία	95
2.4 Τουρκία	97
2.4.1 Οι ελληνοτουρκικές διαφορές	103
2.5 Η σύγχρονη αντίδραση του ισλαμικού κόσμου προς τις εξωτερικές επιρροές	107

Κεφάλαιο τρίτο.

Ευρώπη και Μεσόγειος

3.1 Οι πολιτικές και οι στρατηγικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Μεσόγειο	111
3.1.1 Ιστορική αναδρομή	111
3.1.2 Η Ευρω-Μεσογειακή Συνεργασία: Ένωση της Μεσογείου (Euro-Mediterranean Partnership (EMP): Union of the Mediterranean)	113
3.1.2.1 Η Διαδικασία της Βαρκελώνης (Euro-Mediterranean Partnership (EMP)	113
3.1.2.1.1 Σκοπός του προγράμματος	113
3.1.2.2 Η Διαδικασία της Βαρκελώνης: Ένωση της Μεσογείου (The Barcelona Process: Union of the Mediterranean)	115
3.1.2.2.1 Σκοπός του προγράμματος	115
3.1.2.2.2 Σχεδιασμός του προγράμματος	117
3.1.2.2.3 Χρηματοδότηση του προγράμματος	117
3.1.2.2.4 Πρόγραμμα MEDA	117
3.1.2.3 Αποτίμηση των αποτελεσμάτων της «Διαδικασίας της Βαρκελώνης: Ένωση για τη Μεσόγειο» από το 1995 έως σήμερα	119
3.1.2.3.1 Σημεία αντιπαράθεσης	119
3.1.2.3.2 Θετικά αποτελέσματα	121

3.1.3 Η «Ευρω-Μεσογειακή Χάρτα» για την ειρήνη και τη σταθερότητα	122
3.1.4 Η Ευρωπαϊκή Κοινή Στρατηγική για τη Μεσόγειο	123
3.1.5 Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας και η εφαρμογή της στο Μεσογειακό χώρο	124
3.1.6 Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτνίασης	127
3.2 Η σχέση της Μαύρης Θάλασσας και της κεντρικής Ασίας με τη Μεσόγειο	133
3.2.1 Οι ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης	133
3.2.2 Η Τουρκία και η Ελλάδα ως ενεργειακό σταυροδρόμι	139

Κεφάλαιο τέταρτο.

Οι πολιτικές του NATO και των ΗΠΑ για τη Μεσόγειο

4.1 NATO	141
4.1.1 Ο Μεσογειακός Διάλογος	141
4.1.2 Η πρωτοβουλία Συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης	144
4.1.3 Η εμπλοκή του NATO στον πόλεμο του Ιράκ	146
4.2 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ για τη Μεσόγειο	147
4.2.1 ΗΠΑ – Αραβο-Ισραηλινή διένεξη	148
4.2.2 Η Αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ (2003)	149
4.2.3 Οι διπλωματικές σχέσεις με τη Λιβύη και τον υπόλοιπο αραβικό κόσμο	151

Κεφάλαιο πέμπτο.

Συμπεράσματα, προτάσεις και προβλέψεις

A. Συμπεράσματα και προτάσεις	153
B. Προβλέψεις	156
B-1 Πληθυσμός-ανάπτυξη	156
B-2 Το μακροοικονομικό περιβάλλον	160
B-3 Η εφαρμογή της Ζώνης Ελεύθερου Εμπορίου στη Μεσόγειο	162
B-4 Ενέργεια	163
B-5 Μετανάστευση	164
B-6 Τουρισμός	165
B-7 Οι περιφερειακές συγκρούσεις στη Μεσόγειο	166
B-8 Περιβάλλον	167

Παράρτημα. Κατηγοριοποίηση διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών (SITC)	169
---	-----

Βιβλιογραφία	173
--------------------	-----

1.1 Η σύνθεση του πληθυσμού των χωρών γύρω από τη λεκάνη της Μεσογείου

Όπως θα αναλυθεί σε επόμενη ενότητα, η εξέλιξη της «Ευρω-Μεσογειακής Συνεργασίας» σε «Διαδικασία της Βαρκελώνης: Η Ένωση για τη Μεσόγειο» έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του μεγαλύτερου συνασπισμού κρατών και της μεγαλύτερης ζώνης ελεύθερου εμπορίου σε παγκόσμια κλίμακα. Ο συνολικός πληθυσμός των κρατών που τον απαρτίζουν ξεπερνά τα 700 εκ., εκ των οποίων το 61,12% κατοικεί γύρω από τη λεκάνη της Μεσογείου (πίν. 1).

Από τον πίν. 2 είναι φανερό ότι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει το σύστημα των χωρών γύρω από τη Μεσόγειο είναι η διαφορά που υπάρχει στην πληθυσμιακή σύνθεση μεταξύ των χωρών του νότιου-νοτιοανατολικού και του βόρειου τμήματός της. Παρατηρούμε ότι στις χώρες της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, το ποσοστό του πληθυσμού κάτω των 15 ετών κυμαίνεται από 19,6% (Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα) έως 44,9% (Κατεχόμενα Παλαιστινιακά Εδάφη) σε σύγκριση με τις χώρες της βόρειας πλευράς της Μεσογείου, όπου τα αντίστοιχα ποσοστά κυμαίνονται από 13,1% (Ιταλία) έως 17,4% (Γαλλία). Αφενός, αποδεικνύεται η «γήρανση» του πληθυσμού των Ευρωπαϊκών χωρών και η επικείμενη ανάγκη για εργατικά χέρια στο εγγύς μέλλον ενώ, παράλληλα, έχοντας αναλύσει το πολιτικό καθεστώς κάθε χώρας, παρατηρούμε ότι στις χώρες που αντιμετωπίζουν πρόβλημα εσωτερικής αστάθειας και πολιτικής διένεξης, έχουν υψηλότερο ποσοστό πληθυσμού κάτω των 15 ετών. Αυτό οφείλεται στη θνησιμότητα του πληθυσμού των χωρών αυτών λόγω πιθανών εμπόλεμων συρράξεων, αλλά και στο μεταναστευτικό ρεύμα για λόγους επιβίωσης μερίδας του πληθυσμού από 15 ετών και άνω προς τις γύρω χώρες, ασκώντας μεταναστευτικές πιέσεις και προς τα νότια παράλια της ΕΕ. Αντίθετα, όσο η Ευρώπη γερνάει, το ποσοστό του πληθυσμού της άνω των 60 ετών θα αυξάνεται και θα αποτελεί το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού πολλών ευρωπαϊκών περιοχών.

Οι δείκτες αυτοί αντιστρέφονται όταν αναφέρονται στις ηλικίες από 60 ετών και άνω. Παρατηρούμε ότι το όριο της θνησιμότητας του πληθυσμού των χωρών της ΕΕ είναι πολύ υψηλότερο σε σύγκριση με το αντίστοιχο του πληθυσμού των ΤΜΧ, αποτέλεσμα της καλύτερης διαβίωσης, περιθάλψης, διατροφής, κοινωνικής πρόνοιας κ.ά. Εξάιρεση αποτελεί ο πληθυσμός των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, όπου λόγω της οικονομικής ευημερίας που επικρατεί στην περιοχή, εν μέσω της πολιτικής σταθερότητας, τα ποσοστά αυτά είναι τα υψηλότερα μεταξύ των χωρών της νοτιο-νοτιοανατολικής πλευράς της Μεσογείου.

Πίνακας 1. Η δημογραφία των κρατών μελών της «Διαδικασίας της Βαρκελώνης: Ένωση για τη Μεσόγειο» και των λοιπών Μεσογειακών χωρών.

Ο πληθυσμός των ΤΜΧ			Ο πληθυσμός των μεσογειακών κρατών-μελών της ΕΕ		
Χώρα	Πληθυσμός (εκτ. 2008)	Ετήσια ποσοστιαία πληθυσμιακή αύξηση	Χώρα	Πληθυσμός (εκτ. 2008)	Ετήσια ποσοστιαία πληθυσμιακή αύξηση
Κόσμος	6.706.993.154	1,19%	Πορτογαλία	10.676.910	0,31%
ΕΕ	491.018.683	0,11%	Ισπανία	40.491.052	0,10%
Αλβανία	3.619.778	0,54%	Γαλλία	64.057.792	0,57%
Αλγερία	33.769.668	1,21%	Μονακό	32.796	0,38%
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	4.590.310	0,67%	Ιταλία	58.145.320	-0,02%
Κροατία	4.491.543	-0,04%	Μάλτα	403.532	0,41%
Αίγυπτος	81.713.520	1,68%	Σλοβενία	2.007.711	-0,09%
Ισραήλ	7.112.359	1,71%	Ελλάδα	10.722.816	0,15%
Ιορδανία	6.198.677	2,34%	Κύπρος	792.604	0,52%
Λίβανος	3.971.941	1,15%	Σύνολο	187.330.533	
Λιβύη	6.173.579	2,27%			
Μαυροβούνιο	678.177	-0,93%			
Μαρόκο	34.343.220	1,51%			
Συρία	19.747.586	2,19%			
Τυνησία	10.383.577	0,99%			
Τουρκία	71.892.808	1,01%			
Παλαιστ. Αρχή*	2.601.669	—			
Σύνολο ΤΜΧ	291.288.412				
Σύνολο ΕΕ + ΤΜΧ :	782.307.095		Σύνολο ευρω-μεσογ. χωρών + ΤΜΧ:	478.618.945	

* Πληθυσμός 1997.

Πηγές: CIA, *The World Factbook*, 2008 και UN Statistics Department.

1.2 Το ΑΕΠ των χωρών της Μεσογείου και η κατανομή του ανά τομέα παραγωγής

Τα στοιχεία του πίν. 3 αποδεικνύουν την ανισότητα που επικρατεί στις απέναντι όχθες της Μεσογείου και την αδυναμία των ΤΜΧ να ανταγωνιστούν σε παραγωγικότητα με τις ευρω-μεσογειακές χώρες έχοντας πολύ μικρότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, με εξαίρεση το Ισραήλ (€ 26.700 το 2006, € 27.600 το 2007 και € 28.200 το 2008). Αυτό είναι αποτέλεσμα της αδυναμίας για καλύτερη εκμετάλλευση των παραγωγικών συντελεστών των οικονομιών τους, είτε λόγω των συρράξεων και της πολιτικής αστάθειας, είτε λόγω έλλειψης υποδομών, ελλιπούς εκπαίδευσης και περιορισμένων ξένων επενδύσεων, είτε λόγω των καιρικών συνθηκών που επικρατούν στην περιοχή. Επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο τα εθνικά ΑΕΠ των ΤΜΧ κατανομούνται στους τρεις τομείς παραγωγής καθορίζει τον βαθμό ανάπτυξης των χωρών αυτών και επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων και προβλέψεων σχετικά με τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξή τους.

Πίνακας 2. Η σύνθεση του πληθυσμού των χωρών γύρω από τη Μεσόγειο το 2008.

Χώρα	Κάτω των 15 ετών (σύνολο)	60+ ετών	
		άνδρες	γυναίκες
Αίγυπτος	32,3	7,4	8,8
Αλγερία	27,6	6,5	8,1
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	19,6	17,6	22,8
Ιορδανία	35,1	5,4	5,8
Ιράκ	40,5	4,5	5,3
Ισραήλ	27,0	14,1	18,3
Κατεχόμενα Παλαιστινιακά Εδάφη	44,9	4,2	5,6
Λίβανος	27,1	10,9	11,8
Λιβύη	30,0	6,8	7,0
Μαρόκο	28,6	7,9	8,9
Σαουδική Αραβία	33,0	4,4	5,1
Συρία	35,0	4,8	5,7
Τουρκία	26,8	8,3	10,2
Τυνησία	24,0	8,9	10,5
Ελλάδα	13,5	24,5	29,7
Γαλλία	17,4	22,1	29,1
Ισπανία	14,0	22,4	28,9
Ιταλία	13,1	26,3	33,9
Μάλτα	15,7	19,9	25,7
Πορτογαλία	15,0	22,1	29,0
Σλοβενία	13,2	19,6	28,8

Πηγή: UNSTAD, UN, Calculated by the United Nations Statistics Division based on data published by the United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2007), *World Population Prospects: The 2006 Revision. CD-ROM Edition - Comprehensive Dataset* (United Nations publications, Sales No. E.07.XIII.7); supplemented by official national statistics published in the United Nations *Demographic Yearbook 2006* (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Μάιος 2009).

Όπως φαίνεται από τα στοιχεία του πίν. 4, το ΑΕΠ των ΤΜΧ παρουσιάζει μεγαλύτερη εξάρτηση από τον πρωτογενή τομέα παραγωγής. Το 32% του ΑΕΠ της Αιγύπτου, το 20,6% του ΑΕΠ της Αλβανίας και το 19,2% του ΑΕΠ της Συρίας προέρχεται από τον πρωτογενή τομέα παραγωγής, με το Μαρόκο (14,7%), την Τυνησία (10,8%), την Τουρκία (10,8%), την Αλγερία (8,1%) και τη Δυτική Όχθη (8%) να ακολουθούν. Αναφερόμενοι στα ποσοστά των χωρών της Βόρειας Αφρικής, μπορούμε να πούμε ότι θα ήταν πολύ πιο αυξημένα εάν οι κλιματολογικές συνθήκες εκεί ήταν διαφορετικές. Η εκτεταμένη ανομβρία και το αμμώδες έδαφος θέτουν περιορισμούς στην αύξηση των γεωργικών προϊόντων και στην περαιτέρω ανάπτυξη της γεωργίας, με εξαίρεση την περίπτωση της Αιγύπτου λόγω των υδάτων του ποταμού Νείλου.

Πίνακας 3. Οικονομικοί δείκτες ΑΕΠ, ανεργίας και πληθωρισμού των μεσογειακών χωρών.

Χώρα	ΑΕΠ (\$ εκ)			Πραγματική αύξηση του ΑΕΠ (%)			ΑΕΠ κατά κεφαλήν (\$ χιλ)			Πληθωρισμός (%)	Ανεργία (%)
	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008		
Αλγερία	218,6	228,6	235,5	2,2	4,6	3	6.600	6.900	7.000	3,6	12,9
Αίγυπτος	386,6	414,1	442,6	6,8	7,1	6,9	4.900	5.200	5.400	18	8,7
Ισραήλ	183,3	193,2	200,7	5,1	5,4	3,9	26.700	27.600	28.200	4,7	6,1
Ιορδανία	27,42	29,07	30,76	6,3	6	5,8	4.600	4.800	5.000	14,9	12,9
Λιβύη	78,27	83,59	88,86	5,9	6,8	6,3	13.300	13.800	14.400	10,5	30
Λίβανος	39,86	41,46	44,07	-4,3	4	7	10.300	10.600	11.100	10	9,2
Μαρόκο	125,7	129,7	137,3	7,8	3,2	5,9	3.800	3.800	4.000	4,6	10
Συρία	87,15	90,99	95,36	5,1	4,4	4,8	4.600	4.700	4.800	14,9	9
Τυνησία	73,56	78,21	81,88	5,4	6,3	5,7	7.200	7.600	7.900	5	14
Τουρκία	853,8	893,1	906,5	6,9	4,6	1,5	11.600	11.900	12.000	10,2	7,9
Δυτ. Όχθη	—	—	11,95	—	—	0,8	—	—	2.900	11,5	16,3
Αλβανία	19,4	20,57	21,82	5,5	6	6,1	5.400	5.700	6.000	4	12,5
Κροατία	66,92	70	73,36	4,8	5,6	4,8	14.900	15.700	16.100	6,3	14,8
Μαυροβούνιο	6,8	6,2	6,6	8,6	7	6,5	8.400	9.100	9.700	3,4*	14,7
Κύπρος	20,98	21,9	22,69	4,1	4,4	3,6	26.700	27.800	28.600	5,1	3,8
Γαλλία	2,074 τρεις	2,083 τρεις	2,097 τρεις	2,4	2,1	0,7	32.800	33.300	32.700	1	7,4
Ελλάδα	321,4	334,2	343,6	4,2	4	2,8	30.100	31.200	32.000	4,4	8
Ιταλία	1,809 τρεις	1,834 τρεις	1,821 τρεις	1,9	1,4	-0,7	31.100	31.500	31.000	3,6	6,8
Μάλτα	9,329	9,695	9,801	3,2	3,9	2,5	23.300	24.100	24.200	4,4	6,4*
Πορτογαλία	232,4	236,8	237,3	1,4	1,9	0,2	21.900	22.300	22.000	2,9	7,6
Σλοβενία	53,09	56,7	59,14	5,9	6,8	4,3	26.400	28.200	29.500	6	6,7
Ισπανία	1,33 τρεις	1,36 τρεις	1,37 τρεις	3,9	3,7	1,1	33.100	34.300	34.600	1,4	13,9

* Εκτίμηση 2007.

Πηγή: CIA, *The World Factbook* (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Ιούνιος 2009).

Όπως είναι εμφανές, οι οικονομίες των ΤΜΧ εξαρτώνται από τον πρωτογενή τομέα παραγωγής, με μεγάλο ποσοστό του ενεργού πληθυσμού τους να απασχολείται εκεί. Σε αντίθεση με τις χώρες αυτές, οι οικονομίες των χωρών των βόρειων ακτών της Μεσογείου και ειδικότερα των κρατών μελών της ΕΕ, αφενός δείχνουν λιγότερη εξάρτηση από τον πρωτογενή τομέα, αφετέρου όμως, αναδεικνύεται η αναγκαιότητα ανάπτυξης του εμπορίου με τις ΤΜΧ για την εισαγωγή αγροτικών προϊόντων από αυτές.

Πίνακας 4. Η ποσοστιαία κατανομή του ΑΕΠ των μεσογειακών χωρών ανά τομέα παραγωγής (2007).

Χώρα Τομέας	Πρωτογενής: γεωργία, δασοκομία, αλιεία	Δευτερογενής: βιομηχανία, ενέργεια, κατασκευαστικά	Τριτογενής: μεταφορές, εμπόριο, ξενοδ., εστιατόρ., τράπ., ασφάλ., κτηματομεσ., άλλες υπηρεσίες
Αλγερία	8,1	29,4	62,5
Αίγυπτος	32	17	51
Ισραήλ	2,7	65,6	31,7
Ιορδανία	3,6	10,1	86,3
Λίβανος	5,1	19,1	75,8
Λιβύη	1,5	61,7	36,8
Μαρόκο	14,7	8,9	46,5
Συρία	19,2	14,5	66,3
Τυνησία	10,8	28,3	61
Τουρκία (ii)	8,71	27,81	63,48
Δυτ. Όχθη	8	13	79
Αλβανία	20,6	19,9	59,5
Κροατία	7	31,6	61,4
Μαυροβούνιο	NA	NA	NA
Κύπρος	2,6	19,1	78,3
Γαλλία (ii)	2,2	20,57	77,23
Ελλάδα (ii)	3,79	20,37	75,84
Ιταλία (ii)	2,04	27,03	70,93
Μάλτα (i)	1,4	18	80,6
Πορτογαλία (ii)	2,5	24,47	73,03
Σλοβενία (ii)	2,37	34,38	64,25
Ισπανία (ii)	2,88	29,76	67,36

i : 2007 εκτ.

ii : Πληροφορίες από OECD Stat. Extracts.

NA: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

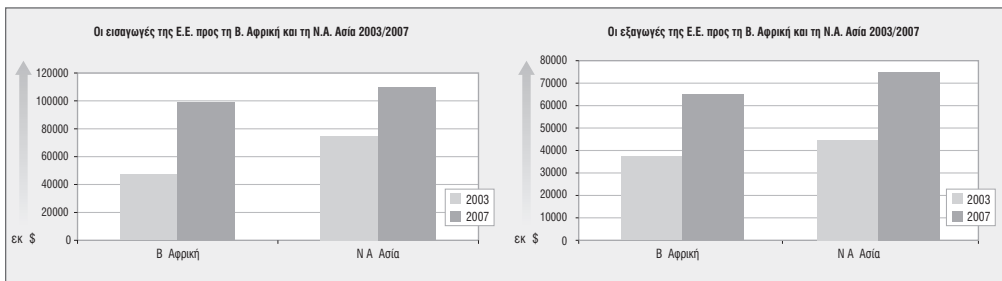
Πηγές: OECD Stat. Extracts, CIA, *The World Factbook* (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Ιούνιος 2009).

1.3 Εξαγωγές-εισαγωγές της ΕΕ από και προς τη Β. Αφρική και τη Ν.Α. Ασία

Από τα στοιχεία στον πίνακα 5, αμφότερες οι εισαγωγές και οι εξαγωγές της ΕΕ από και προς τις ΤΜΧ παρουσιάζουν σημαντική αύξηση. Αυτό οφείλεται και στο γεγονός ότι ο αριθμός των κρατών μελών της ΕΕ μετά το 2004 αυξήθηκε από 15 σε 27. Κατά συνέπεια δεν είναι εύκολο να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα.

Πίνακας 5. Εξαγωγές-εισαγωγές της ΕΕ από και προς τη Β. Αφρική και τη Ν.Α. Ασία (εκ. \$).

Εισαγωγές				
Χώρα	σε εκ. \$		Τιμές ως ποσοστό στο σύνολο των παγκόσμιων εισαγωγών	
	2003	2007	1999	2007
Β. Αφρική	47.253,00	99.142,60	3,5%	5,1%
Ν. Α. Ασία	74.867,40	109.996,10	7,5%	5,6%
Εξαγωγές				
Χώρα	σε εκ. \$		Τιμές ως ποσοστό στο σύνολο των παγκόσμιων εξαγωγών	
	2003	2007	1999	2007
Β. Αφρική	37.363,20	65.223,80	3,6%	3,8%
Ν. Α. Ασία	44.613,00	74.833,70	4,2%	4,4%

Διάγραμμα 1. Εξαγωγές-εισαγωγές (σε εκ. \$) της ΕΕ από και προς τη Β. Αφρική και τη Ν. Α. Ασία.

Πηγή: Comtrade, UN (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Μάιος 2009).

Αναλύοντας τις τιμές ως ποσοστά επί του παγκόσμιου εμπορίου εισαγωγών και εξαγωγών, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η μεγάλη αύξηση στις συναλλαγές μεταξύ των δύο πλευρών δεν είναι ανάλογη με την παγκόσμια ανάπτυξη και δεν ανταποκρίνονται στο πλεονέκτημα της εγγύτητας των δύο πλευρών. Αυτό σημαίνει ότι οι ΤΜΧ αφενός δεν ήταν σε θέση να καλύψουν τις ανάγκες των κρατών μελών της ΕΕ, οι οποίες σε συνδυασμό με την αύξηση της ανταγωνιστικότητας διεθνώς στράφηκαν και σε άλλες αγορές, ενώ παράλληλα, προσπαθούν να προσαρμόσουν τις οικονομίες τους στις απαιτήσεις της ΟΝΕ. Επίσης, επειδή οι ΤΜΧ δεν έχουν τους ίδιους ρυθμούς ανάπτυξης με τις χώρες μέλη της ΕΕ, έχουν αυξήσει τις εισαγωγές τους από αυτές για την ικανοποίηση των καταναλωτικών τους αναγκών, αυξάνοντας ταυτόχρονα και την εξάρτησή τους. Αυτό κατ' ανάγκη δεν είναι αρνητικό, αν σκεφτούμε ότι οι χώρες της Βόρειας Αφρικής βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο, κάτι που σημαίνει ότι οι αγορές τους και οι καταναλωτικές τους ανάγκες μεταλλάσσονται ώστε να ανταποκριθούν καλύτερα στις νέες τάσεις.

Από τους αναλυτικούς πίνακες 7 και 8 βλέπουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εξαγωγών προς τις χώρες αυτές από την ΕΕ κατέχουν αγαθά όπως τρόφιμα, πρώτες ύλες, βιομηχανικά αγαθά και προϊόντα συναφή με τα ορυκτά καύσιμα. Ο μεγαλύτερος όγκος των εισαγωγών του Ισραήλ (το 42,8% των τροφίμων, 37,8% των πρώτων υλών, 51,6% χημικών, 40,2% των βιομηχανικών

προϊόντων, 41,9% των μηχανημάτων και του εξοπλισμού), της Αιγύπτου (το 42,6% των χημικών, το 50,1% των μηχανημάτων και του εξοπλισμού), της Αλγερίας (41,2% των τροφίμων, 51,8% των πρώτων υλών, 60,2% των ορυκτών καυσίμων, το 51,4% των βιομηχανικών αγαθών, το 52,6% των μηχανημάτων και του εξοπλισμού), του Λίβανου (45,8% των ορυκτών καυσίμων, 53,5% των χημικών, 49,2% των μηχανημάτων), του Μαρόκου (το 41,0% των πρώτων υλών, το 62,9% των χημικών, το 64,8% των βιομηχανικών αγαθών, το 63,8% των μηχανημάτων και του εξοπλισμού) και της Τυνησίας (το 45,5% των πρώτων υλών, το 68,9% των χημικών το 76,1% των βιομηχανικών αγαθών, το 74,2% των μηχανημάτων και του εξοπλισμού) προέρχονται από την ΕΕ. Αντίθετα, τα μεγαλύτερα ποσοστά εισαγωγών της ΕΕ από τις ΤΜΧ κατέχουν τα ορυκτά καύσιμα (πετρέλαιο και φυσικό αέριο) και οι πρώτες ύλες (ακατέργαστα ελαστικά, υφαντικές ίνες κ.ά.). Αλλά και για τις εξαγωγές τους οι ΤΜΧ απευθύνονται στην ευρωπαϊκή αγορά. Όμως και ο μεγαλύτερος όγκος των εξαγωγών της Αλγερίας (το 55,5% των τροφίμων, το 45,5% των πρώτων υλών, το 43,3% των ορυκτών καυσίμων, το 74,4% των χημικών, το 52,5% των βιομηχανικών αγαθών, το 49,3% των μηχανημάτων και του εξοπλισμού), της Αιγύπτου (το 34,7% των ορυκτών καυσίμων, το 42,5% των χημικών, το 40,8% των βιομηχανικών αγαθών), του Ισραήλ (το 69,7% των τροφίμων, το 54,4% των πρώτων υλών, το 50,6% των ορυκτών καυσίμων), του Μαρόκου (το 68,4% των τροφίμων, το 46,3% των πρώτων υλών, το 45,0% των ορυκτών καυσίμων, το 90,7% των βιομηχανικών αγαθών, το 90,9% των μηχανημάτων και του εξοπλισμού), της Συρίας (το 43,5% των πρώτων υλών, το 86,8% των ορυκτών καυσίμων) και της Τυνησίας (το 45,8% των τροφίμων, το 66,9% των πρώτων υλών, το 88,6% των ορυκτών καυσίμων, το 87,0% των βιομηχανικών αγαθών, το 86,0% των μηχανημάτων και του εξοπλισμού, το 97,0% διάφορων άλλων αγαθών) κατευθύνονται προς τις αγορές των κρατών μελών της ΕΕ.

Η αύξηση του όγκου των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των δύο πλευρών της Μεσογείου είναι αποτέλεσμα της Ευρω-Μεσογειακής Συνεργασίας, της οποίας απώτερος στόχος είναι η απελευθέρωση του εμπορίου στην περιοχή. Το συνολικό εξαγωγικό εμπόριο από τις ΤΜΧ προς την ΕΕ έχει αυξηθεί κατά μέσο όρο 10% ετησίως από το 2000³ και οι εισαγωγές των ΤΜΧ από την ΕΕ έχουν αυξηθεί κατά 4% κατά την ίδια χρονική περίοδο. Οι ΤΜΧ έχουν το προνόμιο της αφορολόγητης πρόσβασης προς την Ευρωπαϊκή αγορά για βιομηχανοποιημένα προϊόντα και ιδιαίτερη αντιμετώπιση για εξαγωγές αγροτικών και επεξεργασμένων αγροτικών προϊόντων και αλιευμάτων. Οι διάφοροι δασμοί που επιβαρύνουν τα ευρωπαϊκά προϊόντα που κατευθύνονται προς την περιοχή της Μεσογείου θα απαλειφθούν, κάτι που ήδη έχει ολοκληρωθεί με την Τυνησία, και στόχος είναι να απελευθερωθεί το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ της ΕΕ και των συνεργάτιδων χωρών, ενώ παράλληλα ενισχύονται οι διαδικασίες που θα προσελκύσουν ξένες επενδύσεις στην περιοχή.

Το μεγάλο πρόβλημα της περιοχής είναι το διμερές εμπόριο μεταξύ των ΤΜΧ, που σε ορισμένες περιπτώσεις είναι ανύπαρκτο (πίν. 6), ενώ θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ενίσχυσης των οικονομιών τους. Αυτό οφείλεται εν μέρει στην ομοιογένεια των παραγωγικών δυνατοτήτων των χωρών αυτών, αλλά και στις διμερείς σχέσεις τους, ενώ αντίθετα, οι οικονομικές τους συναλλαγές με την ΕΕ βασίζονται στους παραδοσιακούς δεσμούς με ευρωπαϊκές χώρες που σήμερα είναι κράτη μέλη της ΕΕ.

3. European Commission, *Euro-Mediterranean relations are healthy and growing*.

Πίνακας 6. Εισαγωγές-εξαγωγές μεταξύ της ΕΕ και των Τρίτων Μεσογειακών Χωρών (εκ. €) 2008.

Εξηγ. προς: Εισαγ. από:	ΕΥ(27)	Αλγερία	Αιγύπτος	Ιράκ	Ισραήλ	Ιορδανία	Κροατία	Λίβανος	Λιβύη	Μαρόκο	Παλ.Αρχή	Συρία	Τουρκία	Τυνησία
ΕΥ(27)	-	15.311 (1,2%)	12.732 (1,0%)	1.698 (0,1%)	14.078 (1,1%)	2.943 (0,2%)	14.322 (1,1%)	3.907 (0,3%)	5.737 (0,4%)	14.414 (1,1%)	0,064 (0,0%)	3.466 (0,3%)	54.261 (4,1%)	9.943 (0,8%)
	-	28.350 (1,8%)	8.087 (0,5%)	9.123 (0,6%)	11.201 (0,7%)	0,300 (0,0%)	5.168 (0,3%)	0,358 (0,0%)	34.233 (2,2%)	8.384 (0,5%)	0,007 (0,0%)	3.609 (0,2%)	45.887 (3,0%)	9.491 (0,6%)
Αλγερία	25.831,2 (50%)	-	4601 (0,9%)	106,7 (0,2%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	30,4 (0,1%)	19,5 (0,0%)	427,1 (0,8%)	0 (0,0%)	13,9 (0,0%)	2.016,3 (3,9%)	190,8 (0,4%)
	16.796 (55,4%)	-	146,5 (0,5%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	82,5 (0,3%)	11,0 (0,0%)	66,5 (0,2%)	0 (0,0%)	76,1 (0,3%)	0 (0,0%)	327,1 (1,1%)	1.206,7 (4,0%)	230,0 (0,8%)
Αιγύπτος	7.374 (37,7%)	0 (0,0%)	-	236,8 (1,2%)	81,5 (0,4%)	416,8 (2,1%)	11,1 (0,1%)	129,9 (0,7%)	118,4 (0,6%)	173,6 (0,9%)	0 (0,0%)	1.022,9 (5,2%)	582,7 (3,0%)	93,1 (0,5%)
	13.978 (33,3%)	506,1 (1,2%)	-	0 (0,0%)	103,7 (0,2%)	62,3 (0,1%)	44,6 (0,1%)	57,6 (0,1%)	124,8 (0,3%)	29,8 (0,1%)	0 (0,0%)	684,5 (1,6%)	1.066 (2,5%)	52,8 (0,1%)
Ιράκ	8.418 (27,2%)	0 (0,0%)	2,8 (0,0%)	-	0 (0,0%)	10 (0,0%)	12,1 (0,0%)	2,8 (0,0%)	0 (0,0%)	77,4 (0,3%)	0 (0,0%)	613,4 (2,0%)	816,5 (2,6%)	0 (0,0%)
	1.854 (13,1%)	117,3 (0,8%)	260,5 (1,8%)	-	0 (0,0%)	672,9 (4,7%)	1,4 (0,0%)	82,3 (0,6%)	0 (0,0%)	0,5 (0,0%)	0 (0,0%)	3.915 (27,6%)	2.928 (20,6%)	2,2 (0,0%)
Ισραήλ	12.093,9 (29,3%)	0 (0,0%)	94,3 (0,2%)	0 (0,0%)	-	195,8 (0,5%)	15,5 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1.094,4 (2,6%)	0 (0,0%)
	15.299,4 (34,9%)	0 (0,0%)	89,6 (0,2%)	0 (0,0%)	-	71,7 (0,2%)	3,9 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	2,7 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1.240,8 (2,8%)	0 (0,0%)
Ιορδανία	273 (6,0%)	75 (1,6%)	56,6 (1,2%)	611,8 (13,4%)	65,2 (1,4%)	-	0 (0,0%)	75,8 (1,7%)	28,6 (0,6%)	5,2 (0,1%)	0 (0,0%)	208,4 (4,6%)	15,6 (0,3%)	9 (0,2%)
	3.231,4 (26,0%)	0 (0,0%)	458,5 (3,7%)	11,1 (0,1%)	215,4 (1,7%)	-	0 (0,0%)	81,3 (0,7%)	0 (0,0%)	20,5 (0,2%)	0 (0,0%)	282,6 (2,3%)	344 (2,8%)	4 (0,0%)
Λίβανος	326,4 (12,0%)	60,4 (2,2%)	52,4 (1,9%)	74,9 (2,7%)	0 (0,0%)	73,9 (2,7%)	0 (0,0%)	-	15,9 (0,6%)	15,0 (0,5%)	0 (0,0%)	653,7 (23,9%)	110,5 (4,0%)	8,2 (0,2%)
	4.296 (37,6%)	33,5 (0,3%)	142,9 (1,3%)	3,1 (0,0%)	0 (0,0%)	83,3 (0,7%)	21,1 (0,2%)	-	33,0 (0,3%)	23,8 (0,2%)	0 (0,0%)	1.228,9 (10,8%)	497,3 (4,4%)	7,7 (0,1%)

Πίνακας 6 (συνέχεια).

Εξαρ. προς Εισαγ. από:	ΕΥ(27)	Αλγερία	Αιγύπτος	Ιράκ	Ισραήλ	Ιορδανία	Κροατία	Λίβανος	Λιβύη	Μαρόκο	Παλ. Αρχή	Συρία	Τουρκία	Τυνησία
Λιβύη	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	-	NA	NA	NA	NA	NA
Μαρόκο	7.669,4 (57,2%)	69,2 (0,5%)	27,1 (0,2%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	18,7 (0,1%)	82 (0,6%)	21,6 (0,2%)	26,5 (0,2%)	-	0 (0,0%)	50,8 (0,4%)	222,8 (1,7%)	62,1 (0,5%)
	15.912,8 (58,2%)	469,8 (1,7%)	190,9 (0,7%)	85,2 (0,3%)	15,2 (0,1%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	16,5 (0,1%)	94,5 (0,3%)	-	0 (0,0%)	0 (0,0%)	716,3 (2,6%)	115,1 (0,4%)
Παλ. Αρχή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	-	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	-	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
Συρία	3.288,8 (27,9%)	297,3 (2,5%)	622,3 (5,3%)	3.559,3 (30,2%)	0 (0,0%)	256,9 (2,2%)	1,3 (0,0%)	1.117,2 (9,5%)	252,6 (2,1%)	17,5 (0,1%)	0 (0,0%)	-	395,1 (3,4%)	22,8 (0,2%)
	3.821,8 (20%)	15,3 (0,1%)	1.125,1 (5,9%)	674,7 (3,5%)	0 (0,0%)	229,2 (1,2%)	8,9 (0,0%)	719,1 (3,8%)	274,8 (1,4%)	55,8 (0,3%)	0 (0,0%)	-	832,4 (4,3%)	8,4 (0,0%)
Τουρκία	43.092 (48,3%)	1.097 (1,2%)	969,4 (1,1%)	2.661,9 (3,0%)	1.315,8 (1,5%)	312,8 (0,4%)	223,3 (0,3%)	452,1 (0,5%)	730,4 (0,8%)	651,2 (0,7%)	0 (0,0%)	756,7 (0,8%)	-	529,1 (0,6%)
	50.857,7 (37,4%)	2.218 (1,6%)	641 (0,5%)	898,1 (0,7%)	984,4 (0,7%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	121,6 (0,1%)	228,7 (0,2%)	245,1 (0,2%)	0 (0,0%)	434,6 (0,3%)	-	248,4 (0,2%)
Τυνησία	8.680,8 (73,5%)	209,1 (1,8%)	48 (0,4%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	3,6 (0,0%)	15,9 (0,1%)	7 (0,1%)	690,2 (5,8%)	104,6 (0,9%)	0 (0,0%)	7,6 (0,1%)	225,8 (1,9%)	-
	1.0981,8 (67,9%)	209,8 (1,3%)	102,4 (0,6%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	10,7 (0,1%)	9 (0,1%)	782,4 (4,8%)	68,3 (0,4%)	0 (0,0%)	25,1 (0,2%)	582 (3,6%)	-

- ΝΑ: Δεν υπάρχουν στοιχεία διαθέσιμα.

- Τα τμήματα του πίνακα με την επισήμανση υποδηλώνουν την απουσία εμπορικών σχέσεων μεταξύ των πλευρών και παράλληλα, τις δυνατότητες που υπάρχουν για την ανάπτυξη της περιφερειακής συνεργασίας στον τομέα της οικονομίας.

Πηγή: ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/regions/euromed/index_en.htm (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Μάιος 2010).

Πίνακας 8. Το εισαγωγικό/εξαγωγικό εμπόριο των μεσογειακών χωρών ανά κατηγορία (εκ. €) και το μερίδιο της ΕΕ (%) 2007.

		Εισαγωγές						
		Φαγώσιμα, ποτά και καπνός (SITC 0+1)	Πρώτες ύλες (SITC 2+4)	Ορυκτά καύσιμα, λιπαντικά & συναφή υλικά (SITC 3)	Χημικά και συναφή υλικά (SITC 5)	Άλλα βιομηχανικά αγαθά (SITC 6+8)	Μηχανήματα και εξοπλισμός μεταφορών (SITC 7)	Αγαθά μη κατηγοριοποιημένα κατά είδος (SITC)
TMX								
Αλγερία	Αξία	3.608	966	221	2.467	5.338	7.651	11
	Μερ. ΕΕ	41,2	51,8	60,2	67,0	51,4	52,6	12,1
Αίγυπτος	Αξία	3.248	1.751	2.898	1.927	2.948	3.697	3.181
	Μερ. ΕΕ	10,5	26,3	4,7	42,6	28,3	50,1	2,0
Ισραήλ	Αξία	2.128	951	6.513	4.429	15.177	11.774	340
	Μερ. ΕΕ	42,8	37,8	5,8	51,6	40,2	41,9	38,0
Ιορδανία	Αξία	1.442	244	2.132	908	2.406	1.991	893
	Μερ. ΕΕ	16,9	29,6	0,6	34,8	16,0	39,7	69,1
Λίβανος	Αξία	1.270	285	1.908	1.014	1.898	266	194
	Μερ. ΕΕ	25,7	21,6	45,8	53,5	32,0	49,2	0,0
Μαρόκο	Αξία	2.381	1.428	4.617	2.131	5.960	6.512	66
	Μερ. ΕΕ	34,7	41,0	26,1	62,9	64,8	63,8	15,2
Παλ. Αρχή	Αξία	442	39	893	142	445	325	8
	Μερ. ΕΕ	5,1	8,9	0,2	23,4	8,9	25,3	3,6
Συρία	Αξία	1.163	484	3.490	1.205	2.413	1.787	150
	Μερ. ΕΕ	10,9	24,4	47,3	17,3	8,0	21,8	24,2
Τυνησία	Αξία	1.180	638	1.782	1.386	4.709	4.101	140
	Μερ. ΕΕ	33,4	45,5	39,9	68,9	76,1	74,2	50,4
Εξαγωγές								
		Φαγώσιμα, ποτά και καπνός (SITC 0+1)	Πρώτες ύλες (SITC 2+4)	Ορυκτά καύσιμα, λιπαντικά & συναφή υλικά (SITC 3)	Χημικά και συναφή υλικά (SITC 5)	Άλλα βιομηχανικά αγαθά (SITC 6+8)	Μηχανήματα και εξοπλισμός μεταφορών (SITC 7)	Αγαθά μη κατηγοριοποιημένα κατά είδος (SITC)
		TMX						
Αλγερία	Αξία	68	182	43.187	203	242	16	1
	Μερ. ΕΕ	55,5	45,0	43,3	74,4	52,5	49,3	5,4
Αίγυπτος	Αξία	907	362	6.134	539	1.776	42	1.989
	Μερ. ΕΕ	28,3	18,9	34,7	42,5	40,8	17,7	0,0
Ισραήλ	Αξία	1.053	514	60	5.942	18.485	5.68	7.734
	Μερ. ΕΕ	69,7	54,4	50,6	31,4	34,9	27,9	33,4
Ιορδανία	Αξία	521	239	29	1.072	1.475	490	359
	Μερ. ΕΕ	3,6	10,5	0,0	4,2	2,1	1,6	1,2
Λίβανος	Αξία	256	264	4	219	620	79	230
	Μερ. ΕΕ	17,8	19,1	0,9	15,1	20,8	43,2	0,0
Μαρόκο	Αξία	1.991	1.075	407	1.572	3.828	1.775	11
	Μερ. ΕΕ	68,4	46,3	45,0	37,1	90,7	90,9	6,7
Παλ. Αρχή	Αξία	61	41	1	30	210	20	11
	Μερ. ΕΕ	1,3	3,8	0,0	0,0	1,6	0,1	67,0
Συρία	Αξία	1.536	358	3.463	448	2.127	415	79
	Μερ. ΕΕ	5,0	43,5	86,8	4,4	17,7	4,0	19,8
Τυνησία	Αξία	561	655	1.792	1.040	4.599	2.124	294
	Μερ. ΕΕ	45,8	66,9	88,6	35,0	87,0	86,7	97,0

SITC: Επίσημη Ταξινόμηση Διεθνούς Εμπορίου (Standard International Trade Classification) (βλ. Παράρτημα 1).
 Πηγή: Euro-Mediterranean Statistics (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Μάιος 2010).

1.4 Η επίδραση της ανάπτυξης της Ζώνης Ελεύθερου Εμπορίου στην περιοχή της Μεσογείου

Σημαντική εξέλιξη στον τομέα του εμπορίου των κρατών μελών της ΕΕ και των ΤΜΧ θα παίξει η ανάπτυξη της Ζώνης Ελεύθερου Εμπορίου (Euro-Med Free Trade Zone) στην περιοχή της Μεσογείου, ως μέρος της Ευρω-Μεσογειακής Συνεργασίας που καθιερώθηκε το 1995 (Barcelona Declaration). Οι συνεργάτιδες χώρες με την ΕΕ είναι η Αλγερία, η Αίγυπτος, το Ισραήλ, η Ιορδανία, ο Λίβανος, το Μαρόκο, η Παλαιστινιακή Αρχή, η Συρία και η Τυνησία και σκοπός του προγράμματος αυτού είναι η απελευθέρωση του εμπορίου μεταξύ της ΕΕ και της περιοχής της Μεσογείου, αλλά και μεταξύ των ίδιων των χωρών της περιοχής της νότιας Μεσογείου⁴, προσελκύνοντας παράλληλα και επενδύσεις στην περιοχή.

Με τη Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου σε ισχύ στην περιοχή της Μεσογείου, οι συνεργάτιδες χώρες προσαρμόζονται στους κανόνες της ΕΕ που διέπουν τη διαδικασία παραγωγής των προϊόντων τους, ώστε να αναπτύξουν μεγαλύτερη πρόσβαση στην Ευρωπαϊκή αγορά καταργώντας παράλληλα τους διάφορους δασμούς για να ευνοηθεί και να ενισχυθεί το εμπόριο μεταξύ τους και να αναπτυχθεί η περιφερειακή ολοκλήρωση μεταξύ των χωρών της περιοχής. Επί του παρόντος οι χώρες αυτές έχουν τους χαμηλότερους δείκτες περιφερειακής ολοκλήρωσης στον κόσμο, με μόνο το 5% του εμπορίου να γίνεται μεταξύ γειτονικών χωρών.

Από στοιχεία της ΕΕ⁵ προκύπτει ότι οι εμπορικές συναλλαγές το 2007 στην περιοχή της Μεσογείου μεταξύ των δύο πλευρών παρουσιάζουν έλλειμμα προς τις συνεργάτιδες μεσογειακές χώρες κατά € 7 δισ. (εξαγωγές € 67 δισ., εισαγωγές € 60 δισ.). Το συνολικό εμπόριο στην περιοχή κατά την περίοδο 2007 ανήλθε στα € 127 δισ., ποσό που αντιπροσωπεύει το 4,8% του συνολικού εξωτερικού εμπορίου της ΕΕ (πίν. 9), τη στιγμή που ο όγκος των κοινοτικών συναλλαγών με τις

Πίνακας 9. Οι εισαγωγές και οι εξαγωγές της ΕΕ με συνεργάτιδες περιοχές ανά τον κόσμο (2007).

Εισαγωγές ΕΕ από...			Εξαγωγές ΕΕ προς...			Εισαγωγές + Εξαγωγές		
Συνεργάτιδες περιοχές	εκ. €	%	Συνεργάτιδες περιοχές	εκ. €	%	Συνεργάτιδες περιοχές	εκ. €	%
Κόσμος	1.426.008	100	Κόσμος	1.239.919	100	Κόσμος	2.665.926	100
NAFTA	216.318	15,2	NAFTA	308.282	24,9	NAFTA	524.600	19,7
Λατινική Αμερική	88.810	6,2	Λατινική Αμερική	71.398	5,8	Λατινική Αμερική	160.207	6,0
Προς Ένταξη Χώρες	53.708	3,8	Προς Ένταξη Χώρες	67.987	5,5	Προς Ένταξη Χώρες	121.695	4,6
EFTA	157.286	11,0	EFTA	140.426	11,3	EFTA	297.712	11,2
Μεσογειακές Χώρες	60.286	4,2	Μεσογειακές Χώρες	66.964	5,4	Μεσογειακές Χώρες	127.250	4,8
ASEAN	80.364	5,6	ASEAN	54.560	4,4	ASEAN	134.925	5,1

Στον υπολογισμό του Παγκόσμιου Εμπορίου (World) εξαιρείται το ενδοκοινοτικό εμπόριο ΕΕ (27).

Μεσογειακές χώρες: Αλγερία, Αίγυπτος, Λωρίδα της Γάζας και Ιεριχά, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανος, Μαρόκο, Συρία Τυνησία (εξαιρείται η Τουρκία). -*NAFTA:* Καναδάς, ΗΠΑ και Μεξικό. -*Λατινική Αμερική:* 20 χώρες. -*Ευρωπαϊκές χώρες προς ένταξη στην ΕΕ:* Κροατία και Τουρκία. -*EFTA:* Ισλανδία, Νορβηγία και Ελβετία. -*ASEAN:* Μπρουνέι, Καμπότζη, Ινδονησία, Λάος, Μαλαισία, Μυανμάρ, Φιλιππίνες, Σιγκαπούρη, Ταϊλάνδη, Βιετνάμ.

Πηγή: EUROSTAT (*comext, statistical regime 4*) (ημερομηνία κτήσης πίνακα: Ιούλιος 2009).

4. α) The Agadir Free Trade Agreement 2007, μεταξύ της Τυνησίας, Μαρόκου, Ιορδανίας και Αιγύπτου, β) Free trade Agreement μεταξύ του Ισραήλ και της Ιορδανίας, γ) οι διμερείς συμφωνίες της Αιγύπτου, Ισραήλ, Μαρόκο, Παλαιστινιακής Αρχής, Συρίας και Τυνησίας με την Τουρκία.

5. European Commission-Trade issues-Mediterranean region.

υποψήφιες προς ένταξη χώρες Κροατία και Τουρκία, ανέρχεται στα € 122 δισ. αντιπροσωπεύοντας το 4,6%.

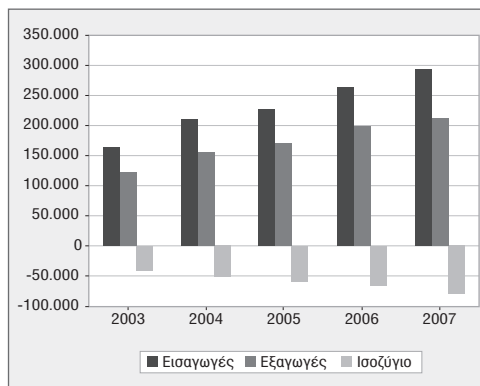
Επίσης, με βάση τα ίδια στοιχεία, οι συνολικές εξαγωγές των συνεργάτιδων χωρών προς την ΕΕ αυξήθηκαν από το έτος 2003 έως το 2007 κατά μέσο όρο 12,3%, αντιπροσωπεύοντας το 48,8% του όγκου των εξαγωγών τους παγκοσμίως, ενώ οι εισαγωγές από την ΕΕ έχουν αυξηθεί κατά 10,6% αντίστοιχα, αντιπροσωπεύοντας το 45% των εισαγωγών τους από την παγκόσμια αγορά (πίν. 10). Κατά την ίδια περίοδο, οι εξαγωγές και οι εισαγωγές της ΕΕ προς και από τις συνεργάτιδες χώρες αντιπροσωπεύουν μόνο το 9,7% και 7,5% αντίστοιχα του όγκου των συναλλαγών της παγκοσμίως (πίν. 11). Τα ποσοστά αυτά αποδεικνύουν την άμεση εμπορική εξάρτηση των συνεργάτιδων μεσογειακών χωρών από την ΕΕ, ενώ δεν συμβαίνει το αντίθετο.

Από τα στοιχεία των πίν. 11 και 12, βλέπουμε ότι από τις υπόλοιπες περιοχές του κόσμου αυξημένη εμπορική σημασία για τις συνεργάτιδες μεσογειακές χώρες έχει η περιοχή των χωρών της

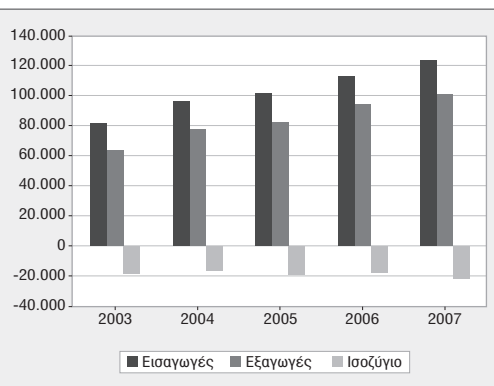
Πίνακας 10. Δείκτες του όγκου των εμπορικών συναλλαγών των συνεργάτιδων μεσογειακών χωρών με την ΕΕ και τον υπόλοιπο κόσμο (2003-2007).

Το Εμπόριο των ΤΜΧ με τον κόσμο						Το εμπόριο των ΤΜΧ με την ΕΕ								
Έτος	Εισαγ.	Ετήσια Αλλαγή	Εξαγ.	Ετήσια Αλλαγή	Ισοζύγιο	Έτος	Εισαγ.	Ετήσια Αλλαγή	Μερίδ. Εισαγ. Ε.Ε	Εξαγ.	Ετήσια Αλλαγή	Μερίδ. Εξαγ. Ε.Ε	Ισοζύγιο	Εισαγ. + Εξαγ.
2003	164.137		122.499		-41.637	2003	81.851		49,78	63.101		51,51	-18.749	144.952
2004	208.156	26,8	155.477	26,9	-52.679	2004	95.678	16,9	45,96	78.218	24,0	50,31	-17.460	173.896
2005	228.896	10,0	170.740	9,8	-58.156	2005	101.645	6,2	44,41	82.687	5,7	48,43	-18.958	184.332
2006	263.347	15,1	198.732	16,4	-64.614	2006	112.278	10,5	42,64	94.279	14,0	47,44	-17.999	206.557
2007	295.277	12,1	214.383	7,9	-80.895	2007	122.559	9,2	41,51	100.381	6,5	46,82	-22.178	222.940
Μέση ετήσια αύξηση		15,8		15,0		Μέση ετήσια αύξηση		10,6			12,3			11,4

Διάγραμμα 2. Εμπόριο των ΤΜΧ με τον κόσμο.

Διάγραμμα 3. Εμπόριο των ΤΜΧ με την ΕΕ.

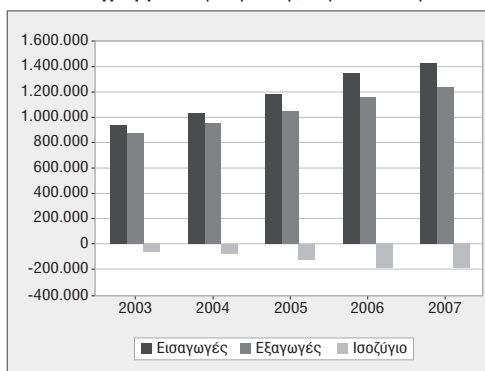

Μεσογειακές χώρες: Αλγερία, Αίγυπτος, Λωρίδα της Γάζας και Ιεριχώ, Ισραήλ, Ιορδανία, Μαρόκο, Συρία, Τυνησία και Τουρκία. Πηγή: IMF (Dots) (ημερομηνία κτήσης πίνακα: Ιούλιος 2009).

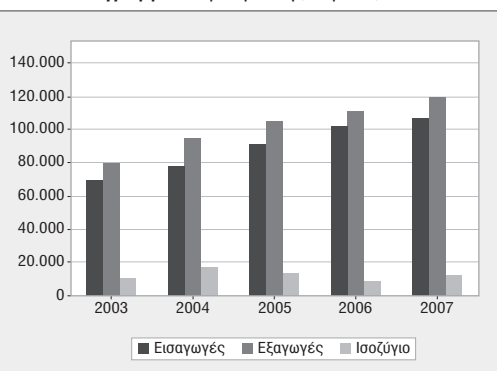
Πίνακας 11. Δείκτες του όγκου των εμπορικών συναλλαγών της ΕΕ με τις συνεργάτιδες μεσογειακές χώρες και τον υπόλοιπο κόσμο (2003-2007) (εξαιρείται το ενδοκοινοτικό εμπόριο).

Το εμπόριο της ΕΕ με τον κόσμο						Το εμπόριο της ΕΕ με τις ΤΜΧ									
Έτος	Εισαγ.	Ετήσια Αλλαγή	Εξαγ.	Ετήσια Αλλαγή	Ισοζύγιο	Εισαγ. + Εξαγ.	Έτος	Εισαγ.	Ετήσια Αλλαγή	Μερίδ. ΕΕ	Εξαγ.	Ετήσια Αλλαγή	Μερίδ. ΕΕ	Ισοζύγιο	Εισαγ. + Εξαγ.
2003	935.270		869.236		-66.034	1.084.506	2003	69.550		7,44	80.124		9,22	10.574	149.674
2004	1.027.522	9,9	952.954	9,6	74.568	-1.980.477	2004	77.411	11,3	7,53	94.529	18,0	9,92	17.118	171.940
2005	1.179.569	14,8	1.052.720	10,5	-126.849	2.232.289	2005	91.493	18,2	7,76	105.397	11,5	10,01	13.904	196.890
2006	1.351.745	14,6	1.159.276	10,1	-192.468	2.511.021	2006	102.256	11,8	7,56	111.050	5,4	9,58	8.794	213.306
2007	1.426.008	5,5	1.239.919	7,0	-186.089	2.665.926	2007	107.153	4,8	7,51	119.605	7,7	9,65	12.452	226.758
6μ '07	692.642		601.010		-91.632	1.293.652	6μ '07	53.410		7,71	58.182		9,68	4.772	111.592
6μ '08	767.495	10,8	647.429	7,7	-120.065	1.414.924	6μ '08	59.792	11,9	7,79	66.544	14,4	10,28	6.752	126.336
Μέση ετήσια αύξηση		11,1		9,3		10,2	Μέση ετήσια αύξηση		11,4			10,5			10,09

Διάγραμμα 4. Εμπόριο της ΕΕ με τον κόσμο

Διάγραμμα 5. Εμπόριο της ΕΕ με τις ΤΜΧ

Πηγή: EUROSTAT (Comext, Statistical regime 4) (ημερομηνία κτήσης πίνακα: Ιούλιος 2009).

Πίνακας 12. Οι εισαγωγές και οι εξαγωγές των μεσογειακών χωρών παγκοσμίως (2007).

Εισαγωγές από...			Εξαγωγές προς...			Εισαγωγές + Εξαγωγές		
Συνεργάτιδες περιοχές	εκ. €	%	Συνεργάτιδες περιοχές	εκ. €	%	Συνεργάτιδες περιοχές	εκ. €	%
Κόσμος	296.763	100	Κόσμος	215.250	100	Κόσμος	512.013	100
NAFTA	22.516	7,6	NAFTA	37.890	17,6	NAFTA	60.407	11,8
Λατινική Αμερική	8.007	2,7	Λατινική Αμερική	4.492	2,1	Λατινική Αμερική	12.499	2,4
Προς Ένταξη Χώρες	5.293	1,8	Προς Ένταξη Χώρες	3.887	1,8	Προς Ένταξη Χώρες	9.180	1,8
EFTA	7.714	2,6	EFTA	2.243	1,0	EFTA	9.958	1,9
Μεσογειακές Χώρες	11.296	3,8	Μεσογειακές Χώρες	12.084	5,6	Μεσογειακές Χώρες	23.380	4,6
ASEAN	7.604	2,6	ASEAN	2.439	1,1	ASEAN	10.043	2,0

-Μεσογειακές χώρες: Αλγερία, Αίγυπτος, Λωρίδα της Γάζας και Ιεριχώ, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανος, Μαρόκο, Συρία Τυνησία (εξαιρείται η Τουρκία). -NAFTA: Καναδάς, ΗΠΑ και Μεξικό. -Λατινική Αμερική: 20 χώρες. -Ευρωπαϊκές χώρες προς ένταξη στην ΕΕ: Κροατία και Τουρκία. -EFTA: Ισλανδία, Νορβηγία και Ελβετία. -ASEAN: Μπρουνέλ, Καμπότζη, Ινδονησία, Λάος, Μαλαισία, Μιανμάρ, Φιλιππίνες, Σιγκαπούρη, Ταϊλάνδη, Βιετνάμ.

Πηγή: IMF (Dots) (ημερομηνία κτήσης πίνακα: Ιούλιος 2009).

NAFTA (ΗΠΑ, Καναδάς, Μεξικό), με τις εισαγωγές από εκεί να ανέρχονται στα € 22,5 δισ. (7,6%) και τις εξαγωγές στα € 37,9 δισ. (17,6%) του όγκου των παγκόσμιων συναλλαγών τους. Από τον ίδιο πίνακα βλέπουμε επίσης, ότι το «Νότο προς Νότο» ("South to South") διμερές εμπόριο (εισαγωγές και εξαγωγές) ανέρχεται μόνο στο 4,6% με όγκο συναλλαγών στα € 23,4 δισ. φανερώνοντας έτσι και την έλλειψη της περιφερειακής συνεργασίας των ΤΜΧ⁶.

Όσον αφορά τη διάρθρωση του εμπορίου της ΕΕ, με βάση τα στοιχεία του πίν. 13 για την περίοδο από το 2003 έως το 2005, διαπιστώνεται ότι υπάρχει μείωση των εισαγωγών στον τομέα των αγροτικών προϊόντων από 8% (2003) σε 7% (2007) από τις συνεργάτιδες μεσογειακές χώρες. Αυτό οφείλεται στην ανταγωνιστικότητα των αγροτικών προϊόντων στην παγκόσμια αγορά καθώς επίσης και στις ελλείψεις αγροτικές υπηρεσίες και στις τεχνικές και φυτοϋγειονομικές προδιαγραφές των ΤΜΧ. Επιπλέον, η ανεπαρκής υποδομή στον τομέα της συντήρησης, τυποποίησης, συσκευασίας και εμπορίας των προϊόντων και το αυξημένο μεταφορικό κόστος, επιβαρύνουν τις εξαγωγές των προϊόντων αυτών προς την Ευρώπη. Με την καθιέρωση της ΖΕΕ, η ΕΕ προσπαθεί να πιέσει τις χώρες αυτές να αναπτύξουν τις υπηρεσίες και τις υποδομές εκείνες που θα διασφαλίζουν την ποιότητα των προϊόντων, τον ποιοτικό έλεγχο και την τήρηση των διεθνών προδιαγραφών.

Η απελευθέρωση του εμπορίου των αγροτικών προϊόντων έως σήμερα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει το εμπόδιο των ποσοτικών ποσοστώσεων και δασμολογικών επιβαρύνσεων καθώς επίσης και το εμπόδιο του ποσοτικού ελέγχου από την ΕΕ των εισαγόμενων προϊόντων προς αυτήν. Στο σημείο αυτό όμως θα πρέπει να τονιστεί η σπουδαιότητα των δασμολογικών επιβαρύνσεων ως πηγή εσόδου και ενίσχυσης των οικονομιών των χωρών που δεν έχουν ανεπτυγμένα εσωτερικά φορολογικά συστήματα και σε αντίθετη περίπτωση θα αντιμετώπιζαν δημοσιονομικά προβλήματα.

Επιπρόσθετα, η κατάργηση των δασμών θα αυξήσει στις οικονομίες των χωρών αυτών τα αδασολόγητα εισαγόμενα προϊόντα από την ΕΕ, τα οποία θα υποκαταστήσουν άλλα δασμολογημένα εισαγόμενα προϊόντα από άλλες χώρες, αυξάνοντας ακόμη περισσότερο τις οικονομικές απώλειες των χωρών αυτών, ενώ παράλληλα η ΕΕ θα αποκτήσει συγκριτικό πλεονέκτημα.

Αντίθετα, στον τομέα της ενέργειας η Ευρώπη κατά την περίοδο 2003-2007, έχει αυξήσει την εισαγωγή της από την παγκόσμια αγορά κατά 38%, ενώ από τις συνεργάτιδες μεσογειακές χώρες η εισαγωγή ενέργειας κατά την ίδια περίοδο έχει παραμείνει στα ίδια επίπεδα, στο 22,3% του όγκου των συνολικών εισαγωγών της από την περιοχή, ο οποίος αντιστοιχεί στο 7,51% του όγκου των εισαγωγών της παγκοσμίως.

Από τα στοιχεία του πίν. 14 και του διάγρ. 10 προκύπτει ότι ο όγκος συναλλαγών της ΕΕ με τις συνεργάτιδες μεσογειακές χώρες ανέρχεται στο 9,65% των εξαγωγών της παγκοσμίως εκ των οποίων το μεγαλύτερο μέρος –όπως και σε παγκόσμια κλίμακα– είναι η εξαγωγή βιομηχανοποιημένων προϊόντων (70,1%) και ειδικά ο μηχανολογικός εξοπλισμός (20,1%).

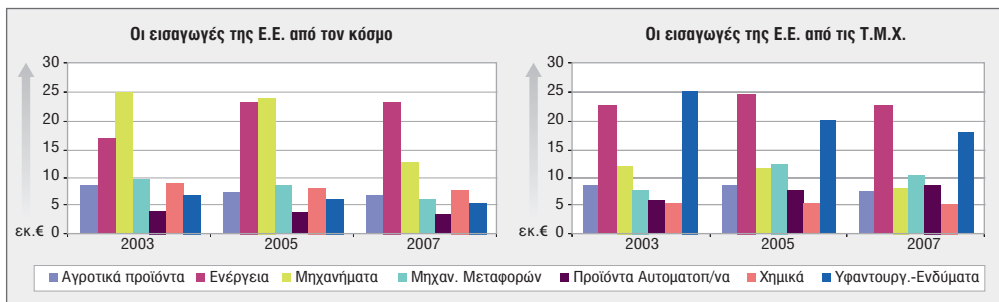
6. Από το 2006 είναι σε εφαρμογή η τροποποιημένη Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου Κεντρικής Ευρώπης με σημερινά μέλη την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, την Κροατία, την ΠΓΔΜ, τη Μολδαβία, το Μαυροβούνιο, τη Σερβία και το Κόσοβο, ενώ η Πολωνία, η Ουγγαρία, η Τσεχία και η Σλοβακία (οι οποίες ήταν ιδρυτικά μέλη της αρχικής CEFTA, που υπογράφηκε στις 21 Δεκεμβρίου 1992 και μπήκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 1994), η Βουλγαρία και η Ρουμανία (που εισήλθαν σε αυτήν τα επόμενα χρόνια) έπαψαν να είναι μέλη της, λόγω της ένταξής τους στην ΕΕ (βλ. Central European Free Trade Agreement).

Πίνακας 13. Δείκτες των εισαγωγών της ΕΕ ανά τομέα παραγωγής από τις συνεργάτιδες μεσογειακές χώρες και παγκοσμίως (2003-2007).

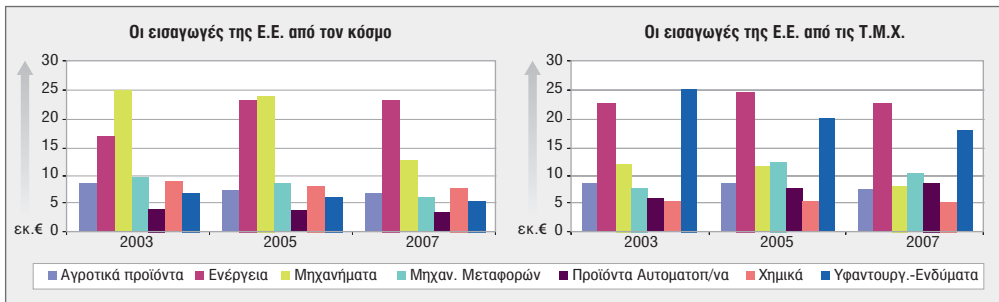
Η ΕΕ εισάγει από τον κόσμο							Η ΕΕ εισάγει από τις ΤΜΧ							
Κατηγορίες Προϊόντων	2003	%	2005	%	2007	%	Κατηγορίες Προϊόντων	2003	%	2005	%	2007	%	% επί των συνολ. εισαγωγών της ΕΕ
Σύνολο	935.270	100	1.179.569	100	1.426.008	100	Σύνολο	69.550	100	91.493	100	107.153	100	7,51
Βασικά Αγαθά εκ των οποίων:	276.684	29,6	413.413	35,0	516.713	36,2	Βασικά Αγαθά εκ των οποίων:	22.820	32,8	31.969	34,9	35.321	33,0	6,83
Αγροτικά πρ.	78.666	8,4	85.085	7,2	93.725	6,6	Αγροτικά πρ.	5.550	8,0	7.310	8,0	7.475	7,0	7,98
Ενέργεια	157.870	16,9	272.576	23,1	332.601	23,3	Ενέργεια	15.623	22,5	22.394	24,5	23.907	22,3	7,19
Βιομηχ. Πρ. εκ των οποίων:	627.382	67,1	740.326	62,8	692.537	48,6	Βιομηχ. Πρ. εκ των οποίων:	42.867	61,6	54.339	59,4	57.506	53,7	8,3
Μηχανήματα	234.253	25,0	280.420	23,8	180.697	12,7	Μηχανήματα	7.895	11,4	10.178	11,1	8.369	7,8	4,63
Μηχ. Μεταφ. εκ των οποίων:	92.515	9,9	98.289	8,3	88.882	6,2	Μηχ. Μεταφ. εκ των οποίων:	5.246	7,5	10.830	11,8	10.345	9,7	11,64
Αυτοματοπ.	38.552	4,1	44.304	3,8	47.108	3,3	Αυτοματοπ.	3.756	5,4	6.433	7,0	8.590	8,0	18,23
Χημικά	80.506	8,6	96.443	8,2	113.274	7,9	Χημικά	3.301	4,7	3.908	4,3	4.884	4,6	4,31
Υφάσμ. & Ενδ.	62.067	6,6	70.107	5,9	79.042	5,5	Υφάσμ. & Ενδ.	17.245	24,8	17.710	19,4	18.717	17,5	23,68

Οι τιμές εκφράζονται σε εκατομμύρια €.

Διάγραμμα 6. Εισαγωγές της ΕΕ από τον κόσμο.

Διάγραμμα 7. Εισαγωγές της ΕΕ από τις ΤΜΧ.

- Δεν συμπεριλαμβάνονται οι ενδοκοινοτικές συναλλαγές.
- *Γεωργικά Προϊόντα*: τρόφιμα και ζώα εν ζωή συμπ. ψάρια, αναψυκτικά και καπνά, τομάρια, δέρματα και γουναρικά, ακατέργαστα, ελαιόσποροι και ελαιώδη καρποί, φυσικό λάστιχο..., φελός και ξύλο, μετάξι, βαμβάκι, ίνες γιούτας και άλλες υφαντουργικές ίνες ραψίματος..., φυτικές υφαντουργικές ίνες, (εκτός βαμβακιού)..., μαλλί, ακατέργαστα ζωικά και φυτικά υλικά, λάδι, λίπος. -*Ενέργεια*: ορυκτά καύσιμα κ.λπ. -*Βιομηχανικά Προϊόντα*: χημικά, βασικά βιομηχανικά προϊόντα, εκτός μη σιδηρούχων μεταλλευμάτων, μηχανές, εξοπλισμός μεταφορών, διάφορα άλλα βιομηχανικά προϊόντα.

Πηγή: EUROSTAT (Comext, Statistical regime 4) (ημερομηνία κτήσης πίνακα: Ιούλιος 2009).

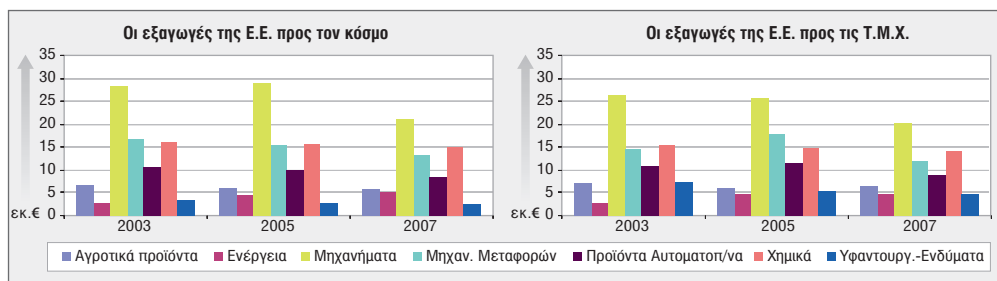
Πίνακας 14. Δείκτες των εξαγωγών της ΕΕ ανά τομέα παραγωγής προς τις συνεργάτιδες μεσογειακές χώρες και παγκοσμίως (2003-2007).

Εξαγωγές ΕΕ προς τον κόσμο							Εξαγωγές ΕΕ προς τις ΤΜΧ							
Κατηγορίες Προϊόντων	2003	%	2005	%	2007	%	Κατηγορίες Προϊόντων	2003	%	2005	%	2007	%	% επί των συνολ. εισαγωγών της ΕΕ
Σύνολο	869.236	100	1.052.720	100	1.239.919	100	Σύνολο	80.124	100	105.937	100	119.605	100	9,65
Βασικά Αγαθά εκ των οποίων:	276.684	11,9	135.180	12,8	172.882	13,9	Βασικά Αγαθά εκ των οποίων:	10.271	12,8	15.049	14,3	18.872	15,8	10,92
Αγροτικά πρ.	58.451	6,7	63.080	6,0	72.713	5,9	Αγροτικά πρ.	5.678	7,1	6.429	6,1	7.665	6,4	10,54
Ενέργεια	27.410	13,2	45.871	4,4	62.499	5,0	Ενέργεια	2.261	2,8	5.163	4,9	5.908	4,9	9,45
Βιομηχ. Πρ. εκ των οποίων:	747.333	86,0	887.509	84,3	888.727	71,7	Βιομηχ. Πρ. εκ των οποίων:	67.710	84,5	88.049	83,5	83.881	70,1	9,44
Μηχανήματα	234.253	25,0	280.420	23,8	180.697	12,7	Μηχανήματα	21.182	26,4	26.993	25,6	24.058	20,1	9,12
Μηχ. Μεταφ. εκ των οποίων:	244.423	28,1	304.982	29,0	263.651	21,3	Μηχ. Μεταφ. εκ των οποίων:	11.669	14,6	19.061	18,1	14.126	11,8	8,54
Αυτοματοπ.	38.552	10,6	104.860	10,0	104.220	8,4	Αυτοματοπ.	8.647	10,8	12.304	11,7	10.675	8,9	10,24
Χημικά	141.103	16,2	164.852	15,7	188.979	15,2	Χημικά	12.220	15,3	15.531	14,7	16.961	14,2	8,98
Υφάσμ. & Ενδ.	30.579	3,5	31.838	3,0	33.703	2,7	Υφάσμ. & Ενδ.	5.821	7,3	5.560	5,3	5.625	4,7	16,69

Οι τιμές εκφράζονται σε εκατομμύρια €.

Διάγραμμα 8. Εξαγωγές της ΕΕ προς τον κόσμο.

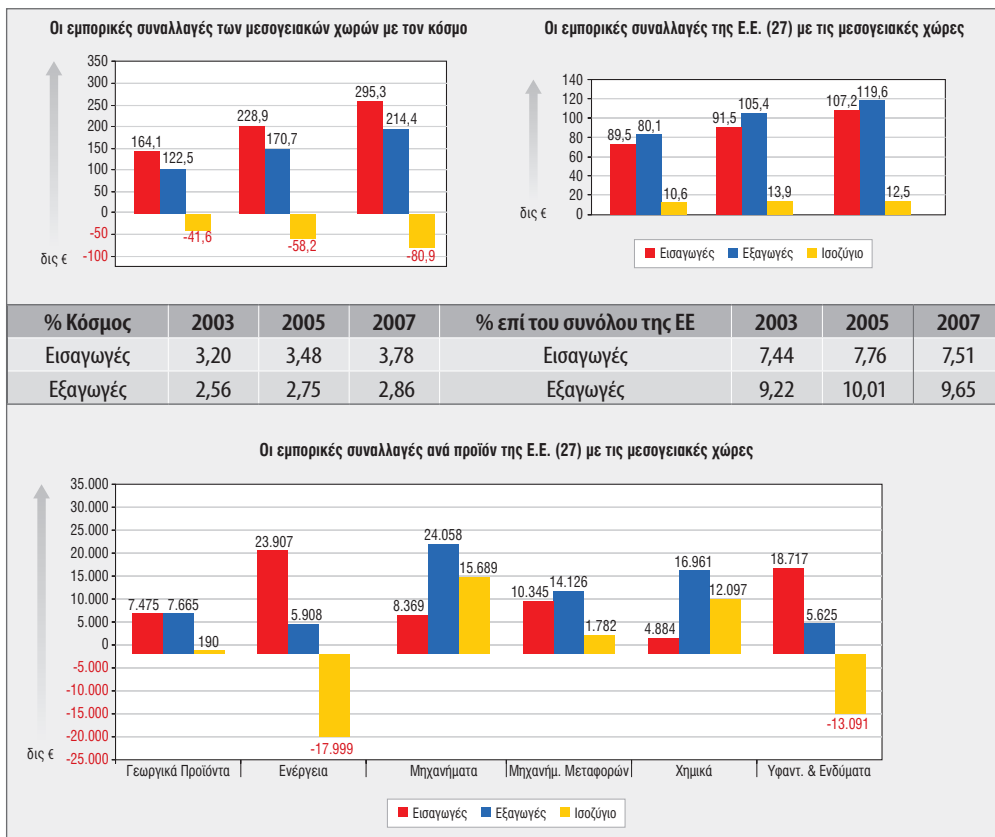
Διάγραμμα 9. Εξαγωγές της ΕΕ προς τις ΤΜΧ.

- Δεν συμπεριλαμβάνονται οι ενδοκοινοτικές συναλλαγές.
- *Γεωργικά Προϊόντα*: τρόφιμα και ζώα εν ζωή συμπ. ψάρια, αναψυκτικά και καπνά, τομάρια, δέρματα και γουναρικά, ακατέργαστα, ελαιόσποροι και ελαιώδη καρποί, φυσικό λάστιχο..., φελλός και ξύλο, μετάξι, βαμβάκι, ίνες γιούτας και άλλες υφαντουργικές ίνες ραψίματος..., φυτικές υφαντουργικές ίνες, (εκτός βαμβακιού)..., μαλλί, ακατέργαστα ζωικά και φυτικά υλικά, λάδι, λίπος. -*Ενέργεια*: ορυκτά καύσιμα κ.λπ. -*Βιομηχανικά Προϊόντα*: χημικά, βασικά βιομηχανικά προϊόντα, εκτός μη σιδηρούχων μεταλλευμάτων, μηχανές, εξοπλισμός μεταφορών, διάφορα άλλα βιομηχανικά προϊόντα.

Πηγή: EUROSTAT (Comext, Statistical regime 4) (ημερομηνία κτήσης πίνακα: Ιούλιος 2009).

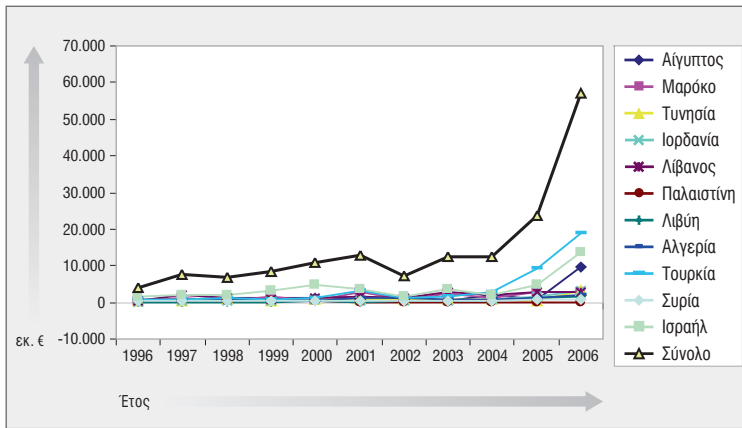
Διάγραμμα 10. Ο όγκος των εμπορικών συναλλαγών των 10 συνεργατίδων μεσογειακών χωρών με την ΕΕ (και ανά τομέα παραγωγής) και με τον υπόλοιπο κόσμο.

Πηγές: EUROSTAT (statistical regime 4), IMF (Direction of Trade Statistics) (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Ιούλιος 2009).

1.5 Οι ξένες άμεσες επενδύσεις στην περιοχή της Μεσογείου

Η Ευρω-Μεσογειακή Συνεργασία και η ανάπτυξη του περιφερειακού εμπορίου, εκτός από τα εμπόδια που δημιουργούνται από την αδιαφορία των βορειο-ευρωπαίων για τη Μεσόγειο (λόγω απόστασης), καλείται να ξεπεράσει και τις αρνητικές επιπτώσεις από τις περιφερειακές συγκρούσεις και πολιτικές διαφορές μεταξύ των ΤΜΧ (το Κυπριακό και η Αραβο-Ισραηλινή Διένεξη), οι οποίες όχι μόνο δεν ευνοούν την ανάπτυξη της διαπεριφερειακής συνεργασίας μεταξύ τους αλλά και κρατούν καθηλωμένες τις εθνικές οικονομίες των χωρών αυτών, αποδυναμώνουν την ιδέα της EMP και εμποδίζουν την ανάπτυξη στενής συνεργασίας με την ίδια την ΕΕ. Όπως αναφέρει ο Steven Calleya, «το διαπεριφερειακό εμπόριο μεταξύ των χωρών του Maghreb αντιπροσωπεύει μόνο το 5% του συνόλου των εξωτερικών του συναλλαγών και οι εσωτερικές συναλλαγές των

Διάγραμμα 11. Εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων στις ΤΜΧ 1996-2006 (εκ. \$). Πηγή: UNCTAD – Handbook of statistics on line.

Πίνακας 15. Εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων στις ΤΜΧ 1996-2006 (εκ. \$).

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Αίγυπτος	636,4	886,9	1.075,5	1.065,3	1.235,4	509,9	646,9	237,4	2.157,4	537,6	1.042,8
Μαρόκο	322	1.207,2	460,3	1.638,7	470,6	2.874,8	533,8	2.429,1	1.069,8	2.946,4	2.898,2
Τυνησία	351,1	365,3	668,1	367,9	778,8	486,4	821,3	583,9	638,9	78,4	3.311,8
Ιορδανία	15,5	360,9	310	156,4	814,8	137,7	74,5	436,2	651,1	1.531,9	3.120,6
Λίβανος	80	1.799,6	1.134,9	871,7	964,1	1.451,2	1.336	2.977	1.993	2.751,3	2.793,8
Παλ. Αρχή	1.77,2	163	218,2	188,6	62	19,2	9,4	18	48,9	46,5	37,8
Λιβύη	-111,7	-67,9	-148	-12,1	141	-113	145	143	357	1.038	1.734
Αλγερία	270	266	606,6	291,7	438	1196	1.065	633,8	8.81,9	1.081,3	1.795,4
Τουρκία	722	805	940	783	982	3.352	1.137	1.752	2.883	9.803	20.120
Συρία	89	80	82	263	270	110	115	180	275	500	600
Ισραήλ	1.631	1.989,9	1.900,5	3.132	5.128	3.605	1.668	3.896	2.040	4.792	14.301
Σύνολο	4.182,70	7.855,90	7.248,10	8.746,20	1.1284,70	13.629,20	7.551,90	13.286,40	12.996	25.106,40	60.755,40

Πηγή: UNCTAD – Handbook of Statistics on line.

χωρών του Mashreq⁷ φθάνουν το 7% αυτού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την προσέλκυση πολύ μικρού διεθνούς ενδιαφέροντος για επενδύσεις στην περιοχή της Μεσογείου (2% του διεθνούς F.D.I.)⁸ (πίν. 15).

Στα συμπεράσματα μελέτης⁹ της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη περιοχή αναφέρεται ότι η φτωχή οικονομική επίδοση της περιοχής οφείλεται στις αναλογίες του εμπορικού ισοζυγίου, στις υψηλές διατιμήσεις, στις μειωμένες διεθνείς επενδύσεις¹⁰ και στο γεγονός ότι όλες οι χώρες της περιοχής, εκτός της Τυνησίας, δεν συγκαταλέγονται μεταξύ των χωρών για διεθνείς επενδύσεις.

7. Οι χώρες του Mashreq είναι η Ιορδανία, η Συρία, ο Λίβανος, η Παλαιστινιακή Αρχή και το Ιράκ.

8. Stephen Calleya, 2002, σελ.10-11.

9. Βλ. "Middle East and North Africa", *Global Economic Prospects and the Developing Countries* (Washington, D.C.: The World Bank, 1996).

10. Οι διεθνείς επενδύσεις είναι βασικές στην ανάπτυξη μιας οικονομίας διότι συνήθως στοχεύουν τομείς όπως: οι τηλεπικοινωνίες, το δίκτυο πληροφοριών, τα δημόσια έργα υποδομής κ.α.

Ένας από τους λόγους για τους οποίους η καθιέρωση της Ζώνης Ελεύθερου Εμπορίου έχει γίνει στόχος προς επίτευξη της Ευρω-Μεσογειακής οικονομικής συνεργασίας είναι και η προσδοκία ότι μέσα από αυτήν θα δημιουργηθεί το κατάλληλο κλίμα και θα αυξηθούν οι άμεσες ξένες επενδύσεις προς τις ΤΜΧ. Η ίδια προσδοκία στοχεύει και στις επενδύσεις προς τις ΤΜΧ από επιχειρήσεις τρίτων χωρών, οι οποίες θα ήθελαν να εκμεταλλευθούν τις ευνοϊκές συνθήκες που θα προέκυπταν από την εφαρμογή μιας ελευθεροποίησης του εμπορίου στην περιοχή της Μεσογείου, με στόχο την πρόσβασή τους στην ευρωπαϊκή αγορά. Παράλληλα μια τέτοια κατάσταση θα πίεζε περισσότερο τις ΤΜΧ να εντατικοποιήσουν τους ρυθμούς βελτίωσης των υποδομών τους και της περιφερειακής τους ολοκλήρωσης, ειδικά στο θεσμικό και το φορολογικό τους πλαίσιο με θετικά αποτελέσματα στην κοινωνική και οικονομική τους ανάπτυξη.

1.6 Ο ρόλος της ναυτιλίας και η σημασία της Μεσογείου

Οι σημερινές ανάγκες της παγκόσμιας οικονομίας καλύπτονται κυρίως μέσα από τις θαλάσσιες μεταφορές των αγαθών. Η βιομηχανική ανάπτυξη, η ενδυνάμωση των οικονομικών δεσμών μεταξύ των χωρών από διαφορετικές ηπείρους, η αύξηση του όγκου του εξωτερικού εμπορίου και το συγκριτικά φθηνό κόστος μεταφοράς είναι μερικοί παράγοντες που έχουν συντελέσει στην αύξηση των μεταφορών των αγαθών μέσω των ωκεανών και των θαλασσών, καλύπτοντας το 80% των συναλλαγών του παγκόσμιου εμπορίου¹¹.

Στους πίνακες 16 και 17 παρατίθενται στοιχεία στα οποία είναι εμφανής η σπουδαιότητα της περιοχής της Μεσογείου λόγω του όγκου των διελεύσεων των εμπορικών πλοίων από και προς τη

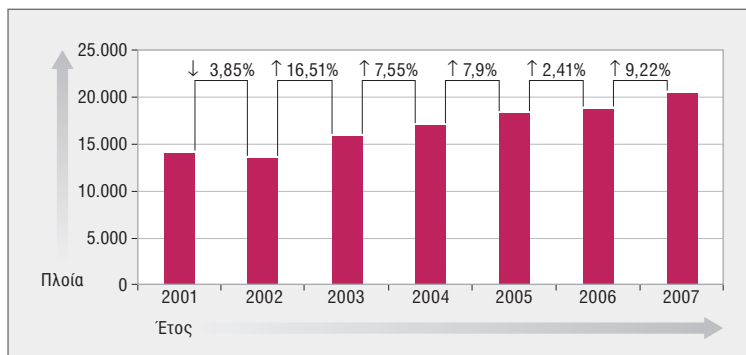
Πίνακας 16. Διελεύσεις εμπορικών πλοίων από τα στενά του Βοσπόρου (2009).

	Ιανουάριος	Φεβρουάριος	Μάρτιος	Απρίλιος
ΤΤΑ (Δεξαμενόπλοια αργού πετρελαίου)	396	370	429	379
ΤΣΗ (Δεξαμενόπλοια χημικών)	279	269	294	291
GGC (Πλοία γενικού φορτίου)	2.059	1.991	2.666	2.770
UCC (Πλοία με κοντέινερς)	180	141	148	133
BBU (Μετ. πλοία ασυσκεύαστου φορτ.)	344	349	387	423
LPG (Δεξαμενόπλοια υγρού πετρελ. αερίου)	50	51	81	63
ΧΤΓ (Ρυμουλκά)	10	12	23	22
URR (Μεταφορικά πλοία αυτοκινήτων)	35	21	23	17
GRF (Πλοία «ψυγεία»)	47	50	53	57
Άλλα	36	22	22	35
Σύνολο	3.436	3.276	4.135	4.190
Πλοία προς τα λιμάνια του Μαρμαρά	963	775	1.165	1.395
Πλοία υπό τουρκική σημαία	625	679	794	754

Πηγή: www.bosphorusstrait.com (επεξεργασία) (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Ιούνιος 2009).

11. Από στοιχεία του IMO.

Διάγραμμα 12. Διελεύσεις εμπορικών πλοίων από τη Διώρυγα του Σουέζ (2001-2007). Πηγή: www.emdb.gov.eg (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Ιούνιος 2009).

Πίνακας 17. Διελεύσεις εμπορικών πλοίων από τη Διώρυγα του Σουέζ (2001-2007).

Διάπλους πλοίων ανά έτος	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Συνολικός διάπλους πλοίων (πλοία)	13.986	13.447	15.667	16.850	18.193	18.664	20.384
		-3,85%	16,51%	7,55%	7,9%	2,41%	9,22%
Καθαρό φορτίο (εκ. τόνοι)	456,1	444,8	549,4	621,2	671,8	742,7	848,2
		-2,48%	23,52%	13,07%	8,15%	10,55%	14,20%
Αριθμός κοντέινερς (πλοία)	4.700	4.549	5.209	5.928	6.557	6.974	7.718
		-3,21%	14,51%	13,80%	10,61%	6,36%	10,67%
Συνολικός όγκος φορτίου (εκ. τόνοι)	372,4	368,8	457,9	521	571,1	628,6	710,1
		-0,97%	24,16%	13,78%	9,62%	10,07%	12,97%

Πηγή: www.emdb.gov.eg (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Ιούνιος 2009).

Μαύρη Θάλασσα μέσα από τα στενά του Βοσπόρου και τις διελεύσεις των εμπορικών πλοίων μέσα από τη Διώρυγα του Σουέζ, με προορισμό τα λιμάνια της Ευρώπης και της Ανατολικής Αμερικής. Στον πίν. 18 παρουσιάζονται τα στοιχεία με τις διελεύσεις των πλοίων από τη Διώρυγα του Παναμά και από τη σύγκριση των στοιχείων των πίν. 16, 17 και 18 αποδεικνύεται η σπουδαιότητα της περιοχής της Μεσογείου ως κομβικό σημείο για τη διεθνή ναυσιπλοΐα και το παγκόσμιο εμπόριο, με τη Διώρυγα του Σουέζ και τα στενά του Βοσπόρου να εξυπηρετούν το μεγαλύτερο αριθμό των διερχομένων πλοίων διεθνώς. Επίσης, με βάση τα στοιχεία της Διώρυγας του Σουέζ, η τάση αυτή είναι αυξητική, δηλώνοντας ταυτόχρονα την αμφίδρομη σχέση μεταξύ της ανάπτυξης της διεθνούς ναυσιπλοΐας και του διεθνούς εμπορίου και της περιοχής της Μεσογείου.

Από τον πίν. 19 προκύπτει ότι οι χώρες γύρω από τη λεκάνη της Μεσογείου παίζουν πρωτεύοντα ρόλο στο διεθνές εμπόριο, μεταφέροντας εμπορεύματα με τα πλοία του εθνικού τους στόλου ή με πλοία τα οποία είναι υπό τη σημαία τους σε κάθε λιμάνι του κόσμου. Το 11,88% των διερχομένων πλοίων από τη Διώρυγα του Παναμά ανήκει σε αυτές, μεταφέροντας το 11,28% του συνολικού φορτίου που διακινείται μέσω αυτής.

Πίνακας 18. Διελεύσεις πλοίων από τη Διώρυγα του Παναμά (2007-2008).

Εμπορική ρότα πλοίων	Οικονομικό έτος 2008		Οικονομικό έτος 2007		Ποσοστιαία αύξηση ή μείωση	
	PC/UMS καθ. τόνοι*	Φορτίο σε long tons	PC/UMS καθ. τόνοι*	Φορτίο σε long tons	PC/UMS καθ. τόνοι*	Φορτίο σε long tons
Ανατολική Ακτή ΗΠΑ - Ασία	133.827	83.661	140.434	87.392	(4,7%)	(4,3%)
Ανατολική Ακτή ΗΠΑ - Δυτ. Ακτή Ν. Αμερική	25.936	24.095	19.761	19.658	31,2%	22,6%
Περίπλους του κόσμου	383	168	141	85	172,0%	98,2%
Ευρώπη - Δυτ. Ακτή Ν. Αμερική	22.193	13.671	24.000	14.437	(6,3%)	(5,3%)
Ευρώπη - Ασία	4.916	2.962	4.188	1.882	17,4%	57,4%
Ευρώπη - Δυτ. Ακτή ΗΠΑ / Καναδά	8.541	8.433	11.631	10.700	(26,6%)	(21,2%)
Αν. Ακτή ΗΠΑ - Δυτ. Ακτή Κεντρ. Αμερική	10.166	11.025	9.917	10.885	2,5%	1,3%
Ν. Αμερική Ενδοπαραλιακό	13.071	10.707	10.075	9.356	29,7%	14,4%
Δυτ. Ινδίες - Δυτ. Κεντρ. Αμερική	8.443	5.265	11.345	5.445	(25,6%)	(3,3%)
ΗΠΑ Ενδοπαραλιακό (συμπεριλ. Αλάσκα και Χαβάη)	12.396	5.859	13.883	5.646	(10,7%)	3,8%
Ανατολική Ακτή ΗΠΑ / Καναδάς - Ωκεανία	4.434	2.701	5.609	2.911	(21,0%)	(7,2%)
Ανατολ. Ακτή Ν. Αμερική - Δυτ. Ακτή ΗΠΑ / Καναδάς	3.511	3.482	2.205	2.303	59,2%	51,2%
Υποσύνολο	248.116	172.029	253.189	170.700	(2,0%)	0,8%
Όλες οι άλλες ρότες	60.642	37.686	58.929	37.516	2,9%	0,5%
Σύνολο	308.757	209.714	312.117	208.217	(1,1%)	0,7%

* Το μετρικό σύστημα της Διώρυγας του Παναμά προσδιορισμού διοδίων (Διώρυγα του Παναμά/Παγκόσμιο Μετρικό Σύστημα (PC/UMS)). Η μέτρηση αυτή συμπεριλαμβάνει το εκτόπισμα των πλοίων μεταφοράς κοινών και επιβατικών πλοίων που έχουν διέλθει από τη Διώρυγα.

Πηγή: www.panacanal.com (επεξεργασία) (ημερομηνία κτήσης πίνακα: Ιούλιος 2009).

1.7 Πληθωρισμός

Από τα στοιχεία του πίν. 3 βλέπουμε επίσης ότι οι δείκτες πληθωρισμού της Αλγερίας (3,6%), του Ισραήλ (4,7%) και του Μαρόκου (4,6%) πλησιάζουν τους αντίστοιχους των κρατών-μελών της ΕΕ, ενώ οι υπόλοιποι ξεφεύγουν κατά πολύ από αυτούς, π.χ. Αίγυπτος 18%, Ιορδανία 14,9% και Συρία 14,9%. Αυτές οι πληθωριστικές πιέσεις αποδυναμώνουν ακόμα περισσότερο τις οικονομίες των ΤΜΧ, όχι μόνο απέναντι στην ΕΕ, αλλά και στην παγκόσμια αγορά. Επίσης, λόγω της ύπαρξης του φαινομένου του πληθωρισμού στις οικονομίες αυτές, η αξία του χρήματος μειώνεται συνεχώς με αποτέλεσμα οι πολίτες τους αντί να το επανεπενδύουν στην οικονομική δραστηριότητα, οδηγούνται στη δαπάνη του, αποφεύγοντας την αποταμίευση.

1.8 Ανεργία

Η οικονομική κρίση που πλήττει την παγκόσμια οικονομία έχει υποχρεώσει τις χώρες να επανεκτιμήσουν τις οικονομικές τους πολιτικές και να περιορίσουν τις δημόσιες δαπάνες. Τα πιθανά προγράμματα λιτότητας που ενδέχεται να εφαρμοστούν από τις διάφορες χώρες οπωσδήποτε θα

Πίνακας 19. Διελεύσεις πλοίων από τη Διώρυγα του Παναμά με σημαία κράτους της περιοχής της Μεσογείου και της Μαύρης Θάλασσας (2008).

Σημαία	Αρ. διάπλων	Καταμετρ. Ωφελ. Φορτίο		Διόδια	Φορτίο σε long tons**
		Διώρυγα του Παναμά/Καταγεγραμμένα	Μικτοί τόνοι		
		UMS* καθ.			
Αλβανία	1	11.516	13.720	36.745	20.422
Αλγερία	1	15.443	19.084	49.037	29.724
Βουλγαρία	17	165.537	195.551	544.174	211.259
Κροατία	22	446.671	541.598	1.377.126	540.027
Κύπρος	426	8.940.063	10.377.385	40.490.096	8.799.026
Αίγυπτος	8	249.354	301.376	827.892	456.865
Γαλλία	41	1.035.578	1.193.181	5.056.873	520.535
Γιβραλτάρ	26	164.385	190.962	545.552	120.506
Ελλάδα	278	8.408.398	9.938.022	34.956.823	8.144.923
Ισραήλ	59	2.472.495	2.804.570	143.54.073	1.439.292
Ιταλία	134	3.565.316	4.111.023	13.986.794	2.285.533
Μάλτα	491	8.642.568	10.207.039	31.067.292	9.090.346
Πορτογαλία	3	21.498	24.891	72.575	8.717
Ρωσία	5	49.921	58.892	176.598	16.798
Ισπανία	15	37.518	59.055	188.078	14.026
Τουρκία	30	561.379	668.182	1.902.708	843.575
Ουκρανία	4	43.486	50.102	148.292	49.779
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	1	25.936	31.261	81.583	46.381
Σύνολο	1.562	34.857.062	40.785.894	145.862.311	32.637.734
Σύνολο (κόσμος)	13.147	308.757.382	353.559.274	1.316.042.134	201.714.390

* UMS: Παγκόσμιο Μετρικό Σύστημα όγκου και ισούται με 100 μ³ χωρητικότητας.

** Ο βρετανικός τόνος (=2.240 λίβρες) ονομάζεται "long ton" σε αντίθεση με τον αμερικανικό τόνο "short ton" (=2.000 λίβρες).

Πηγή: www.pan Canal.com (επεξεργασία) (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Ιούνιος 2009).

επηρεάσουν τις καταναλωτικές δαπάνες και τη ζήτηση στο σύνολο της, με αποτέλεσμα τη διολί-σθηση των προβληματικών οικονομιών σε βαθύτερη ύφεση, πυροδοτώντας ταυτόχρονα και την ανεργία¹² τους, με καταστροφικές κοινωνικές συνέπειες. Παράλληλα, ο περιορισμός των χορηγή-σεων από τα τραπεζικά ιδρύματα στις επιχειρήσεις επιβραδύνει την ανάπτυξη, περιορίζει τις επεν-δύσεις και έχει αρνητικές συνέπειες στην απασχόληση. Η πιθανότητα εξεύρεσης μιας ευπρεπούς θέσης απασχόλησης είναι πολύ μικρή αυξάνοντας την άτυπη απασχόληση, δημιουργώντας πιέ-σεις στους μισθούς, περιορίζοντας την πρόοδο του ανθρώπινου δυναμικού ενώ παράλληλα γίνο-νται ορατές οι στρεβλώσεις στις αγορές των αγαθών και των υπηρεσιών.

12. Ανεργία ορίζεται ως το πηλίκο των ανέργων μιας οικονομίας προς το συνολικό εργατικό δυναμικό της και εκφράζε-ται ως ποσοστό επί τοις εκατό του εργατικού δυναμικού της συγκεκριμένης οικονομίας.

Από τα στοιχεία του πίν. 3 φαίνεται ότι τους υψηλότερους δείκτες ανεργίας στην περιοχή της Μεσογείου, τους κατέχουν οι ΤΜΧ σε σύγκριση με τους αντίστοιχους των ευρωπαϊκών χωρών, με τη Λιβύη να έχει περίπου το ένα τρίτο του εργατικού της δυναμικού άνεργους (30%), και τη Δυτική Όχθη να ακολουθεί με 16,3%. Από τη μεριά των ευρωπαϊκών χωρών η Ισπανία με 13,9%, η Πορτογαλία με 7,6% και η Γαλλία με 7,4% είναι οι χώρες που το 2008 παρουσίασαν αυξημένη ανεργία ως αποτέλεσμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που τις έπληξε. Η Ελλάδα παρουσιάζεται με ποσοστό 8% και είναι σε ίδια επίπεδα με προηγούμενα έτη λόγω της απουσίας πολυεθνικών εταιρειών και βαριάς βιομηχανίας, όμως κατά το 2010 το ποσοστό αυτό αυξήθηκε στο 12,2%¹³ λόγω της ύφεσης της πραγματικής οικονομίας και των διαρθρωτικών αλλαγών της σημερινής κυβέρνησης στην προσπάθεια να μειώσει το δημόσιο χρέος και τη δημόσια δαπάνη.

Στις περισσότερες μεσογειακές αραβικές χώρες είναι ανύπαρκτη η εθνική πολιτική απασχόλησης και, όπου υπάρχει, το θεσμικό πλαίσιο που την ορίζει είναι υποτυπώδες. Τελευταία γίνονται προσπάθειες για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και από τις αραβικές χώρες η Ιορδανία, η Τυνησία και η Αλγερία προσπαθούν να συνεργαστούν με την ΕΕ προς αυτή την κατεύθυνση.

Οι μεσογειακές αραβικές χώρες αντιμετωπίζουν οξυμένο πρόβλημα ανεργίας κατέχοντας το χαμηλότερο ποσοστό συμμετοχής του εργαζόμενου πληθυσμού (κάτω από 46%) σε σύγκριση με τον παγκόσμιο μέσο όρο (61,2%), τη χαμηλότερη γυναικεία απασχόληση (κάτω από 25% σε σχέση με το 42% παγκοσμίως)¹⁴ και τον υψηλότερο δείκτη ανεργίας (περίπου 15% του εργατικού δυναμικού) σε σύγκριση με οποιαδήποτε άλλη περιοχή παγκοσμίως εκτός της υπο-Σαχάριας ζώνης. Είναι εύκολο να καταλάβει κανείς ότι τέτοιου είδους συνθήκες επιδρούν αρνητικά στην αγορά εργασίας, υποδαυλίζουν τη συνοχή των κοινωνιών και τη σταθερότητα της περιοχής και δημιουργούν μεταναστευτικές τάσεις¹⁵. Εκτιμάται ότι οι Μεσογειακές Αραβικές χώρες θα πρέπει να δημιουργούν 1.500.000 νέες θέσεις εργασίας ετησίως για τα επόμενα 10 χρόνια ώστε το 2020 να έχουν επιτύχει μια αύξηση της τάξης του 30% σε σχέση με την υπάρχουσα απασχόληση στην περιοχή, δηλαδή μεταξύ 1/3 και 2/3 περισσότερες δουλειές ετησίως από αυτές που έχουν δημιουργηθεί τα τελευταία 5 χρόνια (μέση ετήσια δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ήταν 4,5%, αρκετή να αντιμετωπίσει την ετήσια αύξηση του εργατικού δυναμικού που κυμαινόταν στο 3,6%) που σημειωτέον, ήταν περίοδος προόδου και ευημερίας για την περιοχή.

Μελετώντας τις συνθήκες που επηρεάζουν τον τομέα της απασχόλησης στις Μεσογειακές Αραβικές χώρες, βρισκόμαστε αντιμέτωποι και με το γεγονός ότι οι Αραβικές χώρες της Μεσογείου έχουν κατακλυσθεί από εκατομμύρια πρόσφυγες (περίπου 6 εκ) και ως περιοχή είναι αυτή που κατέχει το υψηλότερο ποσοστό σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτή η κατάσταση δυσχεραίνει την κατανόηση της λειτουργίας και της δυναμικής των οικονομιών των χωρών αυτών μιας και οι οικονομικοί μετανάστες έχουν γίνει αναπόσπαστο τμήμα της αγοράς εργασίας τους. Το φαινόμενο αυτό είναι εντονότερο στη Συρία, την Ιορδανία και το Λίβανο, καθώς επίσης και στη Λιβύη¹⁶, με τους πρόσφυγες που προέρχονται από τις χώρες της υπο-Σαχάριας ζώνης.

13. Ημερήσιος τύπος «Η Καθημερινή», 11 Νοεμβρίου 2010.

14. Ivan Martin, European University Institute, 2009.

15. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η Αίγυπτος, το Μαρόκο και ο Λίβανος ανήκουν στις πρώτες 20 χώρες παγκοσμίως που δέχονται εμβάσματα από μετανάστες και οι εθνικές τους οικονομίες εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τα εμβάσματα αυτά (22,8% του Α.Ε.Π. του Λιβάνου και 20,3% του Α.Ε.Π. της Ιορδανίας).

16. Στο ίδιο: 43 και 77.

Η ανεργία στις ΤΜΧ αναδεικνύει και το πρόβλημα της εκπαίδευσης και ειδικεύσης του εργατικού δυναμικού των χωρών αυτών. Το βιοτικό τους επίπεδο βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα από αυτά που θα μπορούσε να είναι. Είναι απαραίτητο οι χώρες αυτές να αναμορφώσουν το εκπαιδευτικό τους σύστημα, ώστε να παρέχονται στους νέους γνώσεις που θα τους δώσουν τη δυνατότητα να έχουν ευελιξία στην αγορά εργασίας, δημιουργώντας παράλληλα πιο κατάλληλες συνθήκες για τις άμεσες ξένες επενδύσεις.

1.9 Το ζήτημα της μετανάστευσης στην περιοχή της Μεσογείου

Η μεταναστευτική ροή προς την ΕΕ δεν στάθηκε εφικτό να ρυθμιστεί έως σήμερα με βάση τις καταγεγραμμένες ανάγκες σε δεξιότητες και θέσεις εργασίας των κρατών μελών. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, η Ευρώπη θα χρειαστεί στο μέλλον περισσότερους μετανάστες για δημογραφικούς και οικονομικούς λόγους. Η μετανάστευση αποτελεί ένα μόνιμο ζήτημα για την Ευρώπη, το οποίο απαιτεί μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και διαχείριση^{17,18}, ώστε οι μετανάστες να εντάσσονται στις ευρωπαϊκές κοινωνίες με σεβασμό στα δικαιώματά τους, χωρίς να διαταράσσεται η κοινωνική συνοχή και η σταθερότητα της κοινωνίας υποδοχής, με στόχο να μεγιστοποιηθούν τα κοινωνικά και οικονομικά οφέλη και να ελαχιστοποιηθεί το κόστος και για τις δύο πλευρές. Η παράνομη μετανάστευση¹⁹ που προέρχεται από την υπο-Σαχάρα²⁰ Αφρική (μεγάλο μέρος αυτής οφείλεται σε πρόσφυγες) προς την ΕΕ ήδη έχει δημιουργήσει προβληματισμούς σε ενδιάμεσες χώρες όπως η Λιβύη²¹, η οποία στην προσπάθειά της να διαφυλάξει την εγχώρια οικονομία (και κατ' επέκταση την ευρωπαϊκή, διότι πολλοί από αυτούς επιχειρούν την παράνομη είσοδό τους στις ευρωπαϊκές χώρες), αποφάσισε τον Ιανουάριο του 2008 να επαναπατρίσει πίσω στις χώρες προέλευσης τους ένα μεγάλο αριθμό αυτών, ερχόμενη σε αντίθεση με το Διεθνές Δίκαιο περί Προστασίας των προσφύγων²².

Από τον πίν. 20 παρατηρούμε ότι το εργατικό δυναμικό στις υπο-Σαχάριες χώρες, μεταξύ 15-39 ετών τα επόμενα 40 χρόνια εκτιμάται ότι θα αυξηθεί στα 328 εκ. έως το 2050²³, ενώ για την περιοχή των χωρών MENA η αύξηση αυτή θα φθάσει τα 44 εκ. Κατά την ίδια περίοδο, το εργατικό δυναμικό της ΕΕ και της ευρύτερης Ευρώπης εκτιμάται ότι θα μειωθεί κατά 67 εκ. Η Συρία και η Ιορδανία,

17. Η ΕΕ έχει ξεκινήσει το πρόγραμμα: «Ευρωπαϊκός Διάλογος για τη Μετανάστευση» με τη συνεργασία φορέων και ερευνητικών κέντρων που ασχολούνται με τη μετανάστευση στην Ευρώπη, το οποίο συντονίζεται από την ευρωπαϊκή μη κυβερνητική οργάνωση Migration Policy Group, με στόχο τη συγκρότηση ενός δικτύου συνεχούς επικοινωνίας και κοινών δράσεων, την ανταλλαγή πληροφοριών και την εφαρμογή πρακτικών γύρω από το σχεδιασμό προτάσεων ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

18. Lisa Bryant, 2007.

19. Υπολογίζεται ότι κατά την περίοδο 2008 η παράνομη μετανάστευση προς την Ευρώπη διά μέσου της Μεσογείου ανήλθε στις 100.000.

20. Ο όρος *υπο-Σαχάρα Αφρική* είναι ένας γεωγραφικός όρος ο οποίος αναφέρεται στην περιοχή της Αφρικανικής ηπείρου που βρίσκεται νότια της ερήμου της Σαχάρας, ή στις αφρικανικές χώρες οι οποίες βρίσκονται νότια αυτής συμπεριλαμβανομένης και μεγάλης περιοχής του Σουδάν και του «κεράτου της Αφρικής» (Horn of Africa). Σε αντίθεση με τον όρο *Βόρεια Αφρική*, ο οποίος αφορά την περιοχή των χωρών Αλγερίας, Αιγύπτου, Λιβύης, Μαρόκου, Τυνησίας, Δυτ. Σαχάρας και Σουδάν που θεωρείται ως μέρος του αραβικού κόσμου.

21. Υπολογίζεται ότι κατά το 2006 οι μετανάστες στην Λιβύη ανέρχονταν στα 2.000.000, εκ των οποίων περισσότεροι των 1.000.000 ήταν παράνομοι.

22. Human Rights Watch, 16 Ιανουαρίου 2008.

23. World Economic Forum, *The Africa Competitiveness Report 2004*.

Πίνακας 20. Εκτιμώμενη αλλαγή στο εργατικό δυναμικό ανά περιοχή (σε εκ.).

	2005-10	2010-20	2020-30	2030-40	2040-50	Συνολική αλλαγή (εκ.)
Πιθανές περιοχές με ζήτηση						
<i>Αλλαγή στο εργατικό δυναμικό</i>	35	-9	-74	-76	-92	-216
Κίνα	27	13	-37	-37	-51	-85
ΕΕ και η υπόλοιπη Ευρώπη	-3	-14	-19	-17	-14	-67
Ανατολική Ασία και Ειρηνικός, υψηλό εισόδημα	0	-5	-9	-10	-9	-33
Ανατολική και κεντρική Ευρώπη και κεντρική Ασία	7	-2	-5	-9	-13	-22
Βόρεια Αμερική	4	-1	-4	-3	-5	-9
Πιθανές περιοχές προσφοράς						
<i>Αλλαγή στο εργατικό δυναμικό, ηλικίες 15-39</i>	111	185	126	96	52	570
Υπο-Σαχάρια Αφρική	31	72	78	79	69	328
Νότια Ασία εκτός Ινδίας	17	28	19	15	10	89
Ινδία	26	44	18	-2	-17	68
Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική	14	13	6	9	3	44
Λατινική Αμερική και Καραϊβική	12	15	6	0	-5	29
Ανατολική Ασία και Ειρηνικός εκτός υψηλού εισοδήματος	11	13	0	-5	-8	12

Πηγή: World Bank.

λόγω του μεταναστευτικού κύματος από το Ιράκ²⁴, αντιμετωπίζουν πρόβλημα δημογραφικής μεταβολής, αλλά και φτώχειας που επικρατεί μεταξύ των μεταναστών αυτών, ενώ παράλληλα η Τουρκία δέχεται μεταναστευτικές πιέσεις από τις γειτονικές χώρες Αρμενία, Γεωργία, Αζερμπαϊτζάν, Ιράν, Αφγανιστάν, Κεντρική Ασία και Πακιστάν, αλλά και από το Ιράκ και την Ινδία²⁵. Με βάση τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, τα μεταναστευτικά κύματα θα περιοριστούν μετά από το έτος 2020, εκτός από αυτά που προέρχονται από τις υπο-Σαχάριες χώρες.

Ο πίν. 21 παρουσιάζει τη μεταναστευτική ροή προς την ΕΕ και προς τις ευρωπαϊκές μεσογειακές χώρες επιμέρους, με την Ισπανία να δέχεται τις μεγαλύτερες πιέσεις λόγω της εγγύτητάς της με την ήπειρο της Αφρικής. Επίσης, η Ελλάδα, λόγω της εγγύτητας των νησιών του Αιγαίου με τα παράλια της γειτονικής Τουρκίας, έχει καταστεί «πύλη εισόδου» μεταναστών με κατεύθυνση τις ευρωπαϊκές χώρες. Το ζήτημα της μετανάστευσης γίνεται οξύτερο όταν οι χώρες προέλευσης των μεταναστών αφενός δεν κάνουν προσπάθειες να εμποδίσουν τα μεταναστευτικά κύματα και, αφετέρου, δεν δέχονται, όπως έχουν την υποχρέωση, την επιστροφή των μεταναστών από τη χώρα της τελευταίας εισόδου, με σκοπό τον επαναπατρισμό τους στη χώρα προέλευσής τους.

24. Σύμφωνα με στοιχεία των ΗΕ, οι Ιρακινοί μετανάστες στην Συρία μετά την αμερικανική επίθεση (2003) ανέρχονται στα 2.200.000, ενώ 100.000 Ιρακινοί εισέρχονται στη Συρία και την Ιορδανία κάθε μήνα. Βλ. και χάρτη 28.

25. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας στις χώρες της νότιας Ασίας και την Ινδία εκτιμάται ότι το εργατικό δυναμικό μεταξύ των ηλικιών 15-39 ετών θα αυξηθεί από 68 εκ. σε 89 εκ. έως το έτος 2050, καθιστώντας την περιοχή αυτή από τις μεγαλύτερες μεταναστευτικές δεξαμενές.

Πίνακας 21. Εισροή ξένου πληθυσμού σε επιλεγμένες χώρες μέλη του ΟΟΣΑ (σε χιλιάδες).

Χώρα	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ΕΕ-25 + Νορβηγία και Ελβετία	...	1604,7	1945,2	2226,4	2487,7	2713,2	2209,4	2857,5	2769,0	2957,5
Ελλάδα **	...	38,2
Γαλλία **	74,5	110,7	82,8	91,9	106,9	124,3	136,4	141,6	135,9	135,1
Ισπανία *	35,6	57,2	99,1	330,9	394,0	443,1	429,5	645,8	682,7	803,0
Ιταλία **	...	111,0	268,0	271,5	232,8	388,1	...	319,3	206,8	181,5
Πορτογαλία**	3,3	6,5	10,5	15,9	151,4	72,0	31,8	34,1	28,1	42,2

* Στοιχεία βάσει πληθυσμιακών εγγραφών. ** Στοιχεία βάσει έκδοσης άδειας παραμονής.

Πηγή: International Migration Outlook: SOPEMI-2008 Edition (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Ιούλιος 2009).

Παρατηρούμε επίσης ότι η μεταναστευτική τάση προς την Ευρώπη έχει αυξανόμενους ρυθμούς, πιέζοντας την ΕΕ να θέσει σε ισχύ μια κοινή μεταναστευτική πολιτική και μια δημόσια διαχείριση ελέγχου της μετανάστευσης. Για την επίτευξη του στόχου της ένταξης των μεταναστών η ΕΕ προσανατολίζεται και ενθαρρύνει:

- την εκπαίδευση και την επιμόρφωση των μεταναστών και των απογόνων τους με στόχο την ενεργότερη συμμετοχή τους στην κοινωνία, έχοντας αναπτύξει αξιοποιήσιμες επαγγελματικές δεξιότητες,
- την παραχώρηση δικαιωμάτων στους πολίτες τρίτων χωρών βασισμένα σε κριτήρια ανά κατηγορίες και στο βαθμό συμμετοχής στην κοινωνία και την οικονομία,
- την πρόσβαση των μεταναστών χωρίς διακρίσεις στην απασχόληση,
- την ευρύτερη δυνατή δημόσια παρουσία, συμμετοχή και αλληλόδραση μεταξύ μεταναστών και πολιτών της ΕΕ,
- το ενδεχόμενο θέσπισης διαδικασιών ελέγχου των γλωσσικών δεξιοτήτων και γνώσεων για τη χώρα υποδοχής πριν την παραχώρηση σταθερής διαμονής στην ΕΕ («τεστ ένταξης»),
- την πολιτική συμμετοχή των μεταναστών τουλάχιστον σε τοπικό επίπεδο,
- τον έλεγχο και τη συνεχή παρακολούθηση και στηλίτευση των διακρίσεων και των ρατσιστικών συμπεριφορών και
- τη γενική τάση (mainstreaming) που θα επικρατεί στο εσωτερικό της ΕΕ, με την οποία θα συνηγορείται η μετανάστευση σε κάθε επιμέρους εθνική πολιτική.

Στον πίν. 22 παρουσιάζονται στοιχεία μεταναστών που αιτήθηκαν άσυλο από τις ευρωπαϊκές χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ κατά τη διάρκεια της περιόδου 1997-2006, όπου πάλι παρατηρούμε ότι, ενώ στο σύνολο του Ο ΟΟΣΑ²⁶ έχει μείωση στον αριθμό των αιτήσεων, αποτέλεσμα ίσως μιας πιο σκληρής επιμέρους εθνικής πολιτικής των μελών του, η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα που έχει τεράστια αύξηση, συμπαρασύροντας και τη γειτονική Ιταλία, αποδεικνύοντας έτσι: α) την αδυναμία ελέγχου των συνόρων της, β) την αδιαφορία της γειτονικής Τουρκίας και την ελλιπή επιτήρηση των συνόρων της και γ) ότι το ζήτημα της μετανάστευσης πρέπει να αντιμετωπισθεί από κοινού με όλες τις άλλες χώρες της ΕΕ ανεξαρτήτως της απόστασής τους από τα εξωτερικά της σύνορα (ΕΕ).

26. Σύμφωνα με στοιχεία του ICPD (International Center for Peace and Development), έως το 2050 ο πληθυσμός πάνω από 60 ετών στις χώρες του ΟΟΣΑ θα αυξηθεί από 8% σε 19%, ενώ ο αριθμός των παιδιών θα μειωθεί κατά 33% του σημερινού αριθμού.

Πίνακας 22. Αιτήσεις ασύλου από μετανάστες που εισήλθαν σε Ευρω-Μεσογειακές χώρες-μέλη του ΟΑΣΕ (σε χιλιάδες).

Χώρα	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ΟΑΣΕ	375.451	453.033	555.901	538.000	593.638	575.851	462.026	368.776	312.732	282.826
ΕΕ-25 + Νορβηγία και Ελβετία	284.835	376.401	476.141	442.503	470.998	467.188	377.363	289.906	244.498	209.391
Ελλάδα	4.376	2.953	1.528	3.083	5.499	5.664	8.178	4.469	9.050	12.267
Γαλλία	21.416	22.375	30.907	38.747	54.291	58.971	59.768	58.545	49.733	30.748
Ισπανία	4.975	6.654	8.405	7.926	9.489	6.309	5.918	5.535	5.254	5.297
Ιταλία	1.858	11.122	33.364	15.564	9.620	16.015	13.455	9.722	9.548	10.348
Πορτογαλία	297	365	307	224	234	245	88	113	114	128
Βουλγαρία	429	833	1.331	1.755	2.428	2.888	1.549	1.127	822	639
Ρουμανία	1.425	1.236	1.670	1.366	2.431	1.151	1.077	662	594	460

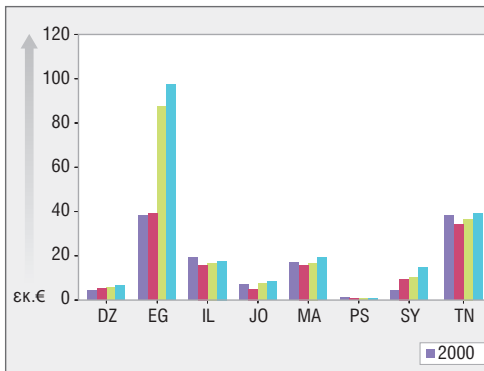
Πηγή: OECD, International Migration Outlook, SOPEMI-2008 Edition (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Ιούλιος 2009).

Πίνακας 23. Απορρόφηση μεταναστών (γεννημένων στο εξωτερικό) δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από τις μεσογειακές χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ.

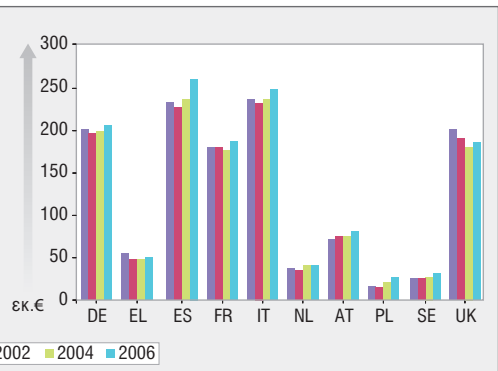
	Ελλάδα	Γαλλία	Ισπανία	Ιταλία	Πορτογαλία	Τουρκία
Β' βάθμια	65,62%	60,62%	73,59%	70,18%	71,25%	56,76%
Γ' βάθμια	73,26%	68,77%	75,27%	73,88%	84,40%	73,04%

Πηγή: stats.oecd.org (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Ιούνιος 2009).

Διάγραμμα 13. Αριθμός διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών σε ξενοδοχεία και εφάμιλλα καταλύματα στις συνεργατίδες χώρες (σε εκ.) 2000-2006.

Διάγραμμα 14. Αριθμός διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών σε ξενοδοχεία και εφάμιλλα καταλύματα στους 10 κορυφαίους προορισμούς της ΕΕ (σε εκ.) 2000-2006.

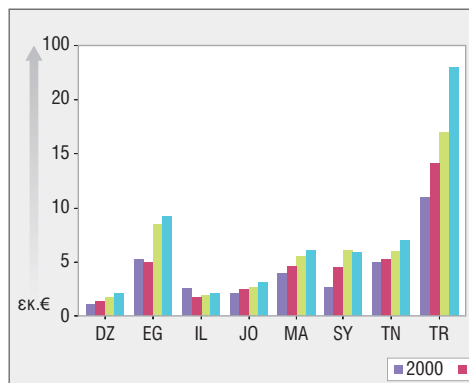

1. Περιέχει εκτιμήσεις της Eurostat.
2. Δεν συμπεριλαμβάνεται η Τουρκία και ο Λίβανος.
3. Αλγερία (DZ), Αίγυπτος (EG), Ισραήλ (IL), Ιορδανία (JO), Μαρόκο (MA), Παλαιστινιακή Αρχή (PS), Συρία (SY) και Τυνησία (TN).

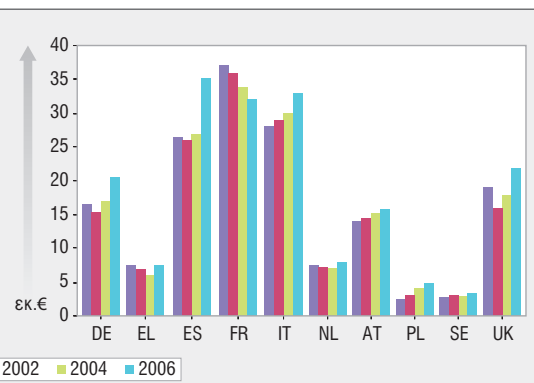
Πηγή: Eurostat.

1. Με βάση στατιστικά δεδομένα του 2006.
2. Γερμανία (DE), Ελλάδα (EL), Ισπανία (ES), Γαλλία (FR), Ιταλία (IT), Ολλανδία (NL), Αυστρία (AT), Πολωνία (PL), Σουηδία (SE) και Ηνωμένο Βασίλειο (UK).

Διάγραμμα 15. Ετήσιες τουριστικές αφίξεις στα σύνορα χωρών εταίρων (σε εκ.) 2000-2006**

Διάγραμμα 16. Ετήσιες τουριστικές αφίξεις των ημεδαπών σε ξενοδοχεία και εφάμιλλα καταλύματα στους 10 κορυφαίους προορισμούς της ΕΕ (σε εκ.) 2000-2006**

* Εξαιρείται ο Λίβανος και η Παλαιστ. Αρχή.

** Μερικά έτη περιέχουν εκτιμήσεις της Eurostat για την Ιορδανία, το Μαρόκο και την Τουρκία.
 - Αλγερία (DZ), Αίγυπτος (EG), Ισραήλ (IL), Ιορδανία (JO), Μαρόκο (MA), Παλαιστινιακή Αρχή (PS), Συρία (SY) και Τυνησία (TN)

Πηγή: Eurostat.

* Εξαιρείται η Ιρλανδία και η Ρουμανία.

** Μερικά έτη περιέχουν εκτιμήσεις της Eurostat.

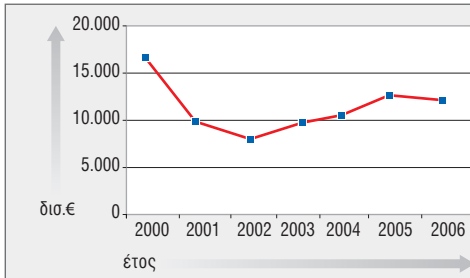
Ο πίν. 23 παρουσιάζει τους δείκτες απορροφητικότητας μεταναστών από τις Ευρω-Μεσογειακές χώρες μέλη του ΟΑΣΕ, γεννημένων στη χώρα καταγωγής τους οι οποίοι είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η απορρόφηση φθάνει κατά μέσο όρο και για τις έξι χώρες στο 66%, ενώ για τους απόφοιτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ο μέσος όρος ανεβαίνει στο 75%. Αυτό αποδεικνύει τη σπουδαιότητα του ρόλου του μορφωτικού επιπέδου του μετανάστη στην έκβαση της αίτησής του για άσυλο, αλλά και τη διάθεση των χωρών του ΟΑΣΕ να απορροφήσουν μετανάστες με αυξημένες γνώσεις, τεχνογνωσία, δεξιότητες και επαγγελματική εμπειρία.

1.10 Η τουριστική δραστηριότητα στη Μεσόγειο

Ο τουρισμός²⁷ είναι μια σπουδαίας σημασίας οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή της Μεσογείου, με εξαιρετική συμβολή στην απασχόληση και στην οικονομική μεγέθυνση της περιοχής, παράλληλα με την ανάπτυξη και την κοινωνικοοικονομική της ολοκλήρωση, τόσο στις αγροτικές όσο και στις περιφερειακές και υποανάπτυκτες περιοχές.

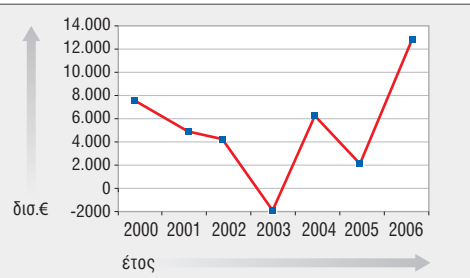
Από την ΕΕ ο τουρισμός αναγνωρίζεται ως εργαλείο ανάπτυξης και στην προσπάθεια για την καλύτερη κατανόηση των αναγκών που δημιουργούνται γύρω από αυτόν, προωθήθηκε η Οδηγία

27. Ως «τουρισμός» (με βάση τη μεθοδολογία περισιλλογής στατιστικών στοιχείων για τον τουρισμό από την Eurostat) ορίζεται η δραστηριότητα του ανθρώπου να ταξιδεύει και να διανυκτερεύσει σε μέρη εκτός του συνηθισμένου περιβάλλοντος του, για συνεχόμενο διάστημα όχι περισσότερο του ενός έτους, για διασκέδαση, επαγγελματικούς και διάφορους άλλους λόγους.

Διάγραμμα 17. Το τουριστικό ισοζύγιο πληρωμών των χωρών εταίρων (δισ. €) 2000-2006*.

* Εξαιρούνται η Συρία και η Αίγυπτος, ενώ για κάποια έτη περιλαμβάνονται εκτιμήσεις της Eurostat για το Λίβανο, την Αλγερία και την Παλ. Αρχή.

Πηγή: Eurostat.

Διάγραμμα 18. Το τουριστικό ισοζύγιο πληρωμών της ΕΕ (δισ. €) 2000-2006*.

* Εξαιρούνται το Λουξεμβούργο, το Βέλγιο και η Ρουμανία, ενώ για κάποια έτη περιλαμβάνονται εκτιμήσεις της Eurostat για την Ελλάδα και τη Μάλτα.

Πίνακας 24. Τα διεθνή τουριστικά έσοδα και οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις ανά υπο-περιοχή στη Μεσόγειο (2008).

	Διεθνή τουριστικά έσοδα (€)				Διεθνείς τουριστικές αφίξεις					
	δισεκατομμύρια		'Εσοδα κατ' αφίξ. 2007	Μερίδιο % 2007	εκατομμύρια		Ποσοστιαία μεταβολή %			Μερίδιο % 2007
	2006	2007			2006	2007	05/04	06/05	07/06	
Ευρωπ. Μεσογ. χώρες	117,0	121,4	660	19,4%	164,8	176,2	5,9%	4,7%	7,0%	19,5%
Βόρεια Αφρική	6,9	7,5	430	1,2%	15,1	16,3	8,9%	8,4%	7,9%	1,8%
Μέση Ανατολή	23,8	25	500	4,0%	40,9	47,6	5,4%	8,2%	16,4%	5,3%
Κόσμος	591	625	650	100%	847	903	5,4%	5,5%	6,6%	100%

Πηγή: World Tourism Organization (UNWTO).

95/57/EC (Council Directive, 23 Νοεμβρίου 1995)²⁸ για την περισυλλογή αξιόπιστων στατιστικών δεδομένων ώστε να αναπτυχθούν οι απαραίτητες στρατηγικές και πολιτικές από τις κατά τόπους αρχές των κρατών μελών, με στόχο τη βελτίωση των υπηρεσιών που αυτές προσφέρουν και της ανταγωνιστικότητάς τους.

Η δημιουργία όμως μιας βάσης δεδομένων που θα περιέχει στοιχεία για τον τουρισμό που αναπτύσσεται στην περιοχή της Μεσογείου είναι δύσκολο να επιτευχθεί λόγω της διαφορετικής προσέγγισης που υπάρχει από τις ΤΜΧ στον ορισμό των τουριστικών όρων όπως: τουρισμός, τουρίστας²⁹, ξενοδοχειακά καταλύματα και παρεμφερείς επιχειρήσεις, διανυκτέρευση κ.ά.

28. Βλ. Council Directive 95/57/EC of 23 November 1995, on the collection of statistical information in the field of tourism, *Official Journal L 291, 06/12/1995 P. 0032-0039*.

29. Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τον τουρισμό (Ρώμη, 1963) όρισε ως «επισκέπτη» το άτομο που επισκέπτεται μία χώρα διαφορετική από τον τόπο μόνιμης διαμονής του, για οποιοδήποτε λόγο εκτός από εκείνο της άσκησης ενός επαγγέλματος για το οποίο θα αμειβεται με πόρους της χώρας την οποία επισκέπτεται. Ως «τουρίστας» (με βάση τον ορισμό της Eurostat) θεωρείται ο προσωρινός επισκέπτης που θα διανυκτερεύσει τουλάχιστον για μία νύκτα και όχι περισσότερο από ένα έτος στη χώρα επίσκεψης για διακοπές (recreation, leisure, αθλητισμό και επίσκεψη σε οικογένεια, φίλους ή συγγενείς), επαγγελματικούς λόγους, επίσημη επίσκεψη, συνέδρια ή λόγους υγείας.

Πίνακας 25. Διεθνείς τουριστικές αφίξεις ανά μεσογειακή χώρα προορισμού και τουριστικά έσοδα (2008).

	Παγκό- σμια κα- τάταξη	Κατη- γορία	Αφίξεις (σε εκατομ. ανά έτος)					Ποσοστιαία μεταβολή				Τουρ. έσοδα 2007 (δισ. \$)
			1995	2000	2005	2006	2007	04/03	05/04	06/05	07/06	2007
Γαλλία	1	TF	60,0	77,2	75,9	78,9	81,9	0,1	1,0	3,9	3,8	54,2
Ισπανία	2	TF	34,9	47,9	55,9	58,2	59,2	3,1	6,6	4,1	1,7	57,8
Ιταλία	5	TF	31,1	41,2	36,5	41,1	43,7	-6,4	-1,5	12,4	6,3	42,7
Τουρκία	9	TF	7,1	9,6	20,3	18,9	23,1	26,1	20,5	-6,7	17,6	18,5
Ελλάδα	16	TF	10,1	13,1	14,8	16,0	...	-4,7	10,9	8,6	...	15,5
Πορτογαλία	20	TF	9,5	12,1	10,6	11,3	12,3	-9,1	-0,3	6,3	9,2	10,1
Σαουδική Αραβία	21	TF	3,3	6,6	8,0	8,6	11,5	17,3	-6,5	7,3	33,8	5,2
Αίγυπτος	23	TF	2,9	5,1	8,2	8,6	10,6	35,7	5,8	4,9	22,7	9,3
Κροατία	24	TCE	1,5	5,8	8,5	8,7	9,3	6,8	7,0	2,3	7,5	9,3
Μαρόκο	31	TF	2,6	4,3	5,8	6,6	7,4	15,0	6,7	12,2	12,9	7,3
Ην. Αρ. Εμιράτα	32	THS	2,3	3,9	7,1	5,5	15,0
Τυνησία	34	TF	4,1	5,1	6,4	6,5	6,8	17,3	6,3	2,7	3,2	2,6
Αλβανία		THS				0,06	0,05		50,0	25,0	-5,0	1,4
Ανδόρα		TF				2,2	2,18		-13,4	-7,9	-1,7	...
Βοσνία-Ερζεγοβ.		TCE				0,26	0,3		14,2	17,7	19,8	0,7
Κύπρος		TF				2,4	2,4		5,2	-2,8	0,6	2,7
ΠΓΔΜ		TCE				0,22	0,23		19,3	2,6	13,7	0,2
Ισραήλ		TF				1,8	2,3		26,4	-4,1	24,3	3,3
Μάλτα		TF				1,1	1,2		1,3	-4,0	10,6	0,9
Μαυροβούνιο		TCE				0,38	0,98		44,6	38,9	160,5	0,7
Σαν Μαρίνο		THS				0,05	...		19,0	0,0
Σερβία		TCE				0,47	0,7		15,5	3,6	48,5	0,5
Σλοβενία		TCE				1,6	1,8		3,7	4,0	8,3	2,2
Αλγερία		VF				1,6	1,7		17,0	13,5	6,4	...
Ιορδανία		TF				3,5	3,4		4,7	18,8	-3,3	2,3
Λίβανος		TF				1,0	1,0		-10,9	-6,7	-4,3	...
Παλαιστ. Αρχή		THS				0,1	0,3		57,1	39,8	114,5	...
Μπαχρέιν		TF				4,5	...		11,4	15,5	...	1,1
Κουβέιτ		THS				0,2	0,3		14,3	77,9	57,8	0,2
Υεμένη		THS				0,4	0,4		22,8	13,8	-0,8	...
Κόσμος			536	683	803	847	903	10,3	5,4	5,5	6,6	856

VF: Αφίξεις τουριστών στα σύνορα της χώρας (τουρίστες και ημερήσιοι επισκέπτες).

TF: Αφίξεις τουριστών στα σύνορα της χώρας. Εξαιρούνται οι ημερήσιοι επισκέπτες.

TCE: Αφίξεις τουριστών σε επιλεγμένα τουριστικά καταλύματα.

THS: Αφίξεις τουριστών σε ξενοδοχεία και εφάμιλλα καταλύματα.

...: Δεν έχουν δοθεί στοιχεία από τη χώρα στον UNWTO ή δεν παρέχονται στοιχεία από τους πίνακες του UNWTO.

Πηγή: World Tourism Organization (UNWTO) (ημερομηνία κτήσης στοιχείων πίνακα: Απρίλιος 2010).